

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Pedagogická
fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2023

Jan Motl

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Historie školství na Horažďovicku v letech 1845-1947

Vypracoval: Jan Motl

Vedoucí práce: Mgr. Margareta Garabiková Pártlová, Ph.D.

České Budějovice, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Poděkování

Rád bych touto formou poděkoval vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Margaretě Garabikové Pártlové, Ph.D. za pomoc a cenné rady. Mé poděkování patří také S. M. Janě de N.D za pomoc při průzkumu historie kongregace školských sester de Notre Dame v Horažďovicích a Tomáši Volfovi.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá tématem historie školství na Horažďovicku v letech 1845-1947 a je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. V úvodu teoretické části je zmíněna historie samotného města Horažďovice a jeho nejstarších dějin v oblasti školství. Na tuto kapitolu navazuje porevoluční vývoj školství v této oblasti od roku 1848 až do konce 2. světové války. Jsou zde zároveň popsány také lokální a světové události z této doby, které ukazují, jaký vliv měly na vývoj místního školství. Dále je popsán vývoj obecných a měšťanských škol na Horažďovicku, které v 19. století poznamenal největší rozkvět. Poslední kapitola je věnována Kongregaci školských sester, které mají v Horažďovicích sídlo jedné ze svých komunit a ovlivnily vývoj školství v této oblasti. Praktická část je zaměřena na kvalitativní analýzu obsahu školních kronik. Zkoumá zejména důvody vzniku, a vývoj počtu žáků, vybraného vzorku škol v určitých obdobích, které měly na vývoj zásadní vliv. Následně jsou položeny tři výzkumné otázky, které mezi sebou porovnávají informace, jak jsou podané v jednotlivých školních kronikách. Výzkumné otázky se zaměřují na roky 1939–1947 a zejména na vliv germanizace na horažďovické školství. V závěru práce je provedena diskuze, která je obohacena o vlastní názory autora.

Klíčová slova: Horažďovice, školství, Kongregace školských sester de Notre Dame, obecné školy, měšťanské školy, nacistická ideologie

Abstract

This bachelor's thesis focuses on the history of education in the area of the town Horažďovice in years 1845 – 1947 and is divided in two parts – theoretical and practical. The theoretical part begins with introduction of history of town Horažďovice and it's oldest history of education in the area. The next chapter follows with post-revolutionary evolution of school education since 1848 to the end of the second World War. The thesis also describes local and worldwide historical affairs, that had impact on evolution of education in specified area. In following chapters, the thesis covers the evolution of different schools in Horažďovice and it's adjacent areas, that recorded great expansion. Last chapter describes catholic Congregation of Scholastics Sisters, which has one of it's seats in Horažďovice and also influenced the education in the area.

Practical part of the thesis focuses on qualitative analysis of contents of school chronicles in stated time period. It mainly investigates reasons of establishment of selected schools, as well as the trend in the number of pupils. Afterwards the thesis focuses on three research questions. These questions compare information that are described in individual school chronicles. Questions target years 1939 – 1947 and the influence of Germanization on school education in Horažďovice and it's adjacent area. The practical part is finished by discussion that is enriched with the author's own opinions on this problematic.

Keywords: Horažďovice, education, Congregation of the School Sisters of Notre Dame, primary schools, municipal schools, nazism ideology

OBSAH

ÚVOD.....	1
TEORETICKÁ ČÁST	2
1. CHARAKTERISTIKA HORAŽĎOVIC	2
1.1 Historie města Horažďovic	2
1.2 Nejstarší dějiny školství na Horažďovicu	2
2. POREVOLUČNÍ ŠKOLSTVÍ OD ROKU 1848 DO KONCE 2.SVĚTOVÉ VÁLKY	4
2.1 Školství systém po roce 1848	4
2.2 Reforma lidového školství po Rakousko-uherském vyrovnání	5
3. VENKOVSKÉ ŠKOLSTVÍ NA HORAŽĎOVICKU OD POLOVINY 19.STOLETÍ.....	11
3.1 Zaniklé venkovské školy	11
3.1.1 Břežany	11
3.1.2 Komušín	13
3.1.3 Veřechov	14
3.1.4 Slatina	16
3.1.5 Malý Bor.....	17
3.1.6 Velký Bor	20
3.2 Venkovské školy, které působí i v současnosti	21
3.2.1 Svěradice.....	21
3.2.2 Pačejov.....	22
3.2.3 Chanovice	24
4. VÝVOJ ŠKOLSTVÍ V HORAŽĎOVICÍCH V 19. STOLETÍ.....	25
4.1 Počátek obecných škol v roce 1848.....	25
4.1.1 Obecná dívčí škola v Horažďovicích.....	26
4.1.2 Obecná chlapecká škola v Horažďovicích	28
4.2 Měšťanské školy v Horažďovicích.....	29
4.2.1 Měšťanská chlapecká škola v Horažďovicích.....	29
4.2.2 Měšťanská dívčí škola v Horažďovicích.....	31
5. KONGREGACE ŠKOLSKÝCH SESTER DE NOTRE DAME	33
5.1 Vznik Kongregace školských sester de Notre Dame ve světě.....	33
5.2 Rozšíření kongregace do Čech.....	35
5.3 Počátky Kongregace školských sester de Notre Dame v Horažďovicích	37

6. PRAKTICKÁ ČÁST.....	44
6.1 Cíl práce	44
6.2 Výzkumný problém.....	44
6.2.1 Výzkumné otázky	44
6.3 Výzkumný vzorek.....	44
6.4 Metodologie práce	45
6.5 Výsledky výzkumného šetření	46
6.5.1 Jakým způsobem bylo zaznamenáno zřízení Protektorátu Čech a Moravy v kronikách vybraných škol na Horažďovicku a Horažďovicích?	46
6.5.2 Jak se projevovala ve vybraných kronikách na Horažďovicku a v Horažďovicích nacistická propaganda v letech 1939-1945?	48
6.5.3 Jak se proměňovaly počty žáků a učitelů ve vybraných kronikách na Horažďovicku a v Horažďovicích v závislosti na dějinných událostech v období 1939-1947?.	56
DISKUZE	63
ZÁVĚR	66
OBRÁZKY	68
SEZNAM OBRÁZKŮ	72
SEZNAM TABULEK	73
KNIŽNÍ ZDROJE	74
ARCHIVNÍ PRAMENY	75
INTERNETOVÉ ZDROJE	76
STUDENTSKÉ PRÁCE	76
ZÁKONY	77

ÚVOD

Základním cílem této bakalářské práce je podrobně charakterizovat vývoj školství na Horažďovicku v letech 1845–1947, zejména pak v období druhé světové války (1939–1945), která tehdy, nejen v oblasti školství, zasáhla celý svět. Oblast Horažďovic jsem si vybral z důvodu, jelikož jsem se v tomto městě narodil a jednu školu, zmiňovanou v bakalářské práci, zde navštěvoval. Práce je psána chronologicky a je protkána různými světovými událostmi, aby si čtenář co nejdříve dokázal představit všechny souvislosti a dokázala tak čtenáře co nejvíce zaujmout. Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Cílem teoretické části je zabývat se historií školství v Horažďovicích a historií škol v jeho nejbližším okolí. V teoretické části se nejprve krátce zmiňuje o historii samotného města Horažďovice, poté je historie věnována už jen školství ve vybraných letech. Jsou zde zmíněny i události, které školství v tomto období nejvíce ovlivnily. V samotných Horažďovicích práce dále popisuje vznik a historii jednotlivých škol, ať už jsou to školy zaniklé nebo působící dodnes. Nemalá zmínka je věnována i Kongregaci školských sester, která jedno ze svých sídel má právě v Horažďovicích. V praktické části se nejprve objevuje základní charakteristika a historie dalších škol v oblasti Horažďovic, které jsou následně spolu s již zmíněnými školami použity jako výzkumný vzorek. Hlavním cílem a předpokladem této části je zaměřit se na ideologii nacismu v letech 1939–1947. Vybrané vzorky jsou nejprve zkoumány obecně, poté i za pomoci výzkumných otázek, které jsem si sám položil. Vzorky jsou mezi sebou vzájemně porovnávány a na konci je vyvozen závěr.

K vypracování této bakalářské práce bylo použito mnoho pramenů, jak monografie, tak převážně pak kroniky a prameny primární povahy. Tyto kroniky i archivní prameny se převážně nacházejí ve Státním okresním archivu v Klatovech, či v Městském archivu města Horažďovice.

Věřím, že tato práce by mohla přispět v oblasti zkoumání dějin základního školství v Horažďovicích, tak i v obecném měřítku.

TEORETICKÁ ČÁST

1. CHARAKTERISTIKA HORAŽĎOVIC

1.1 Historie města Horažďovic

O historii Horažďovic hovoří ve své publikaci Němec (1936), když píše, že první zmínky o vsi Horažďovice, ze které se později stalo město, pochází z 12.století. Město Horažďovice se řadilo mezi města poddanská a za svoji dlouhou historii se zde vystřídalo několik rodů. Šlechtickým rodům v Horažďovicích se věnuje také Šimon (1990) ve své publikaci, ve které zmiňuje, že nejvýznamnějším rodem pro historii Horažďovic byl rod Švihovských, který se zde ujal moci roku 1483. Za vlády tohoto rodu bylo město na majetkové i duchovní výši. V době, kdy se Ferdinand Švihovský stal přívržencem Fridricha Falckého, byly Horažďovice dobyty a vypáleny. Zkonfiskované panství se poté dostalo do rukou rodu Šternberků. Tento rod se zasloužil o stavební činnost v Horažďovicích. Šternberkové vlastnili toto panství až do roku 1834, kdy ho spolu i s městem koupil kníže Kinský, který ho vlastnil až do roku 1945.

1.2 Nejstarší dějiny školství na Horažďovicku

V minulých staletích byla péče o školu a výchovu dětí svěřena církvi, proto také školní budovy stály většinou v blízkosti fary nebo kostela. Jak píše Němec (1936) ve své publikaci, jinak tomu bylo i ve starých Horažďovicích. Původní škola se nacházela na jižní straně hřbitova, který se rozprostíral kolem farního kostela. Církvi patřil hlavní dozor, obci náležela péče o postavení a udržování školy. Šimon (1990) ve své publikaci cituje zápis školního rektora Jana Beptana ze spisu Liber memorabilium o jeho příjmech z fary roku 1440, kde je dokonce zmíněno, že žactvo přispívalo groši na svoje vychovávání a obec přispívala rovněž.

Ve 14. století byla zřízena v obci Velký Bor první škola na Horažďovicku, pokud se nezmiňujeme o samotném městě Horažďovice, která Od roku 1336 náležela křížovníkům Zderalským. V roce 1340 zde byla zřízena nadace pro dva kněze středníky, kteří kromě svého duchovního působení vedli také péči o vyučování, což uvádí Krejčí (1983) ve své diplomové práci.

Ve starých spisech a listinách se o této škole ve Velkém boru hovoří jako o stavení sešlém a chátrajícím. Tuto informaci potvrzuje i Krejčí (1983), který dodává, že o její ponurý ráz se ostatně starali i žáci sami. Theobald Švihovský ve svých artikulích z 30.11. 1594 ve 4. článku praví: *„Škola, která velmi spuštěná, aby hned z jara se stavěla a mládenci hodnými, v literním umění zkušenými pro vyučování mládeže opatřena byla.“* (Němec 1936, s.81)

Již ve 14. a 15. století byly v Horažďovicích a Velkém Boru založeny školy vyššího řádu, kde se vyučovalo latině. Školu ve Velkém Boru navštěvovali také žáci z okolních vesnic Holkovic, Jetenovic, Horažďovické Lhoty a Svěradic. (Městské muzeum Horažďovice, TA 19 b – Školy, školství – Horažďovice a okolí)

O školství na Horažďovicku v této době hovoří i Kronika obecné školy v Malém Boru (1880-1916), kdy o ní hovoří zápis z této kroniky: *„Určitou dobu, kdy škola v Malém Boru založená byla, nelze pro nedostatek spolehlivých pramenů zjistiti, však dle některých dále uvedených dat možno souditi, že škola na Malém Boru již v dobách husitských trvala, a to tím více, on mimo jiné, velmi vzdálené obce, také župní hrad Prácheň ku zdejší farnosti náleží.“* (Kronika obecné školy Malý Bor 1880-1916, str.5)

Bohužel bližší zprávu o školství v této době kronika neuvádí.

2. POREVOLUČNÍ ŠKOLSTVÍ OD ROKU 1848 DO KONCE 2.SVĚTOVÉ VÁLKY

2.1 Školství systém po roce 1848

Štverák (1983) konstatuje, že v letech okolo revolučního roku 1848 vrcholí v Evropě demokratické, buržoazní a národně osvobozovací hnutí, která kladou důraz i na změnu vzdělávacího systému, proto se reforma školství ukazuje jako nejlepší řešení.

O nově vzniklém ministerstvu kultu a vyučování v březnu roku 1848 hovoří Chmelík (2009/2010), že toto ministerstvo vzniklo na troskách zaniklé dvorské studijní komise. Pro nové ministerstvo bylo prioritou rozvíjet hlavně střední a vysoké školství. Nejdůležitější změny se týkaly filozofických fakult, které měly za úkol se zabývat filosofií, historií a přírodními vědami. Díky těmto změnám začaly zastávat funkci vědeckou. Propedeutickou funkci přebrala gymnázia, která díky této změně byla výrazně reformována. Například studium na gymnáziu bylo nově ukončováno závěrečnou maturitní zkouškou, jejíž zdárné splnění bylo podmínkou pro přijetí na univerzitu. Dále bylo studium na gymnáziu prodlouženo na 8 let a rozděleno do dvou stupňů po čtyřech letech. Po odstudování prvních čtyř let mohl člověk zastávat úřednické funkce (na poště, u dráhy, ...). Pro přijetí na univerzitu musel ale student absolvovat i následující čtyři roky na gymnáziu.

O jednom z prvních reformátorů českého školství po roce 1848 Karlu Slavoji Amerlingovi se zmiňuje ve své publikaci Štverák (1983), který píše, že Amerling díky jeho cestám po Evropě mohl pozorovat vývoj školství i v jiných zemích. Snažil se z učitelů udělat národní učitele oddané svému lidu. V roce 1849 zakládá vychovatelský ústav pod názvem Budeč, který se měl stát lidovou univerzitou zaměřenou na vzdělávání národních učitelů, vzdělaných vychovatelek, matek, hospodyň a vzorných průmyslníků.

K názvu tohoto vychovatelského ústavu se vyjadřuje Kasper a Kasperová (2008), kteří tvrdí, že jméno Budeč, jedno z prvních center slovanské křesťanské vzdělanosti z počátku vzniku českého státu, mělo symbolizovat národní význam Amerlingových snah.

Další střední školou, která se začala velmi rozmáhat, byla reálka. Jak popisuje Vališová (2007) ve své publikaci, svými idejemi všeobecného vzdělávání se podstatně lišila od tereziánské a posttereziánské praxe. Byla protikladem gymnázií. Její vyučovací náplň

byla spíše zaměřena na přírodovědně-technické obory a připravovala žáky na techniku. Oproti gymnáziu trvala pouhých šest let. Čtvrtý ročník byl přidružený k předešlým třem ročníkům. Tohoto ročníku se účastnili pouze ti studenti, kteří se nechystali pokračovat ve vyšším vzdělávání, tedy přechodu na vysokou školu. Později byl nedostatek odborných škol a reálka přebrala roli odborné školy. Tento trend trval až do 60. let 19. století.

Od 60. let získává nad školskou správou moc církve. Bylo to dáno dohodou mezi Vatikánem a Rakouským císařstvím z 5. listopadu 1855. Tato dohoda získala název „konkordát“ a byla také vyhlášena Císařským patentem. Církev začala mít na starosti schvalování učitelů na volná učitelská místa a také dohled nad školními učebními materiály, jak uvádí Chmelík (2009/2010) ve své bakalářské práci.

O nových impulzech ve změně školství se lze dočíst v publikaci Janáka (2005), který se zmiňuje, že po konci absolutismu v roce 1860 a vydáním prosincové ústavy v roce 1867 vznikly nové možnosti pro vývoj školství. Ústava zaručovala mj. svobodu bádání, vyučování v mateřském jazyce a výzkumu, ale také dávala šanci k zakládání škol v oblastech, kde školství potřebovalo zlepšit, či kde byly nové školy zapotřebí.

2.2 Reforma lidového školství po Rakousko-uherském vyrovnání

Dosavadní školství v českých zemích se řídilo Všeobecným školním řádem z roku 1774 a tento řád platil až do roku 1869. Poté byl řád nahrazen tzv. říšským školním zákonem, který hovoří o základních pravidlech o postavení školy k církvi: *„Bez ujmy tohoto práva dohlédacího zůstaveno jest každé církvi nebo společnosti náboženské, aby opatřovala a řídila vyučování a cvičení v náboženství rozličných vyznavačů víry ve školách obecných a středních a aby k obojímu dohled měla. Na vyučování v jiných předmětech v těchto školách církev neb společnost náboženská žádného působení nemá.“* (Zákon č. 48/1868 Sb., zákon, jímžto se vydávají základní pravidla o postavení školy k církvi (1868).

<https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>) a dále: *„Každá církev nebo společnost náboženská má toho vůli, zřizovati a chovati ze svých důchodů školy k vyučování mládeže jistého vyznání víry. Takové školy a ústavy jsou však poddány zákonům o vyučování vydaným a mohou žádati, aby jim byla přiřknuta práva veřejného učiliště, jen tehda, když učiní dosti všem výminkám, k nabytí takových práv v zákoně*

ustanoveným.“ (Zákon č. 48/1868 Sb., zákon, jímžto se vydávají základní pravidla o postavení školy k církvi (1868).

<https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>), jak uvádí Somr (1987) ve své publikaci. Tento řád byl přijat říšskou radou roku 1869 a rušil konkordát z roku 1855.

Na základě nového školního řádu, jak také zmiňuje ve své publikaci Štverák (1983), byly zavedeny místní, okresní a zemské školní rady. Novému říšskému školnímu zákonu se také někdy říká Hasnerův zákon, jehož přízvisko se mu dostalo podle vůdce německých liberálů Leopolda Hasnera. Na základě tohoto zákona byla vytvořena soustava národního školství (obecných a měšťanských škola) a byla vyhlášena povinná školní docházka pro žáky od 6 do 14 let.

V publikaci Vališové (2007) se uvádí, že v dobových právních předpisech pro obecné školy měli žáci možnost opustit školu dříve, ale jen tehdy, zvládli-li učivo a vědomosti předepsané na obecních školách. Žáky tělesně a duševně postižené, žáky vyučované soukromě a žáky navštěvující vyšší školy zákon z povinné školní docházky vyjímal.

Dále tento zákon rozšiřoval obsah vzdělávání (nové vyučovací předměty) a také zajišťoval nová sociální a ekonomická zabezpečení pro učitelskou profesi. Somr (1987)

Kasper (2008) ve své publikaci popisuje i vzdělávání učitelů, kdy na základě tohoto zákona došlo k jeho zkvalitnění. Dále byly zakládány tzv. učitelské ústavy, jejichž vznik byl spojen právě s reformou školního zákona z roku 1869.

V dalších statích své publikace Kasper (2008) popisuje i to, že došlo ke zkvalitnění učebních materiálů, což vedlo i k celkovému zkvalitnění výuky. Ze strany učitelů i veřejnosti začala sílit kritika na přílišné přetěžování žáků zejména v oblasti pamětního učení. Byla kritizována i učební látka, která se zdála odpůrcům, hlavně lékařům, ale i učitelům, příliš obsáhlá. Kritizovány byly i vyučovací metody, které se zdály být pro žáky velmi ubíječnými a ničícími jejich přirozenou dětskou tvořivost.

Hasnerovým zákonem z roku 1869 došlo v oblasti školství k několika zásadním změnám, mezi něž můžeme mimo jiné zařadit:

- 1) zavedení osmileté školy obecné a měšťanské

- 2) zřízení učitelských ústavů pro vzdělání učitelů
- 3) významné rozšíření obsahu vzdělávání
- 4) zavedení osmileté školní povinnosti

Tab. č. 3 – Školský systém v Rakousko-Uhersku po roce 1869

		Osmiletý školní systém							
		1	2	3	4	5	6	7	8
Druh školy	Škola obecná								
	Škola měšťanská								
	Škola obecná				Škola měšťanská				
	Školy střední								

Obrázek 1: Školský systém v R-U po roce 1869

Flögel (1933) k tomuto rozvrstvení dodává, že školy obecné lze podle tohoto zákona dělit ještě na obyčejné školy obecné a školy měšťanské.

O náplni na těchto školách se zmiňuje Vališová (2007) ve své publikaci, kdy hovoří o tom, že mezi náplň výuky na těchto školách patřila výuka jazyků, psaní, geometrie, zpěvu, tělesné výchovy, počtů, reálií, psaní a samozřejmě náboženství.

Měšťanské školy nabízely vzdělávání vyšší než školy obecné. Co se týká vyučování dívek, o kterém hovoří Chmelík (2009/2010) ve své bakalářské práci, se děvčata mohla stejně jako na obecních školách navíc učit i šití, pletení a domácímu hospodaření.

Vedle Hasnerova zákona, který byl v tu dobu stále v platnosti, byl roku 1870 vydán Řád školní a vyučovací pro školy obecné obyčejné, kterým se řídily základní pravidla chování ve škole. Na základě tohoto řádu došlo ke zesvětštění a zestátnění škol. Můžeme říci, že řád ve větší míře uskutečňoval tereziánské snahy ze 70. let 18. století, jak uvádí ve své publikaci Kasper (2008). Dalším pozitivním aspektem byl fakt, že zavedením povinné školní docházky se zvýšil i stupeň obecného vzdělávání. Docházelo ke zkvalitnění vzdělávání budoucích učitelů, výstavbě vzdělávacích učitelských ústavů, které byly na úrovni středních škol. Byl zaveden pravidelný učitelský plat.

Dále Kasper (2008) uvádí, že měšťanské školy byly zřízeny jako osmileté. Mohly být zbudovány buď jako tříleté samostatné nebo jako tříleté spojené s pětiletou obecnou

školou. Jedinou cestou k vysokoškolskému vzdělání bylo studium na střední škole. Studium na obecné, či měšťanské škole postup na vysokou školu již nezaručoval.

Vališová (2007) zmiňuje, že takto nastavený školský systém (obrázek č.1) zůstal, až na malé úpravy za první republiky, až do roku 1945 nezměněn.

Na popud církve byl Hasnerův zákon modifikován tzv. školskou novelou z roku 1883, která konstatuje toto: „Učebné předměty ve školách obecných jsou: náboženství; čtení a psaní; jazyk vyučovací; počítání, spolu s naukou o formách geometrických; což by žákovstvu bylo nejsrozumitelnějšího a nejpotřebnějšího z přírodopisu, z přírodopytu, ze zeměpisu a dějepisu zvláště hledíc ke vlasti a k ústavě vlasti; kreslení; zpěv; pak: ruční práce ženské dívkám; tělocvik chlapcům obligátní, dívkám neobligátní. V kterém rozsahu má se těmito předměty vyučovati, záležitosti bude na tom, na jakém stupni každá jednotlivá škola se nachází, co se týče počtu sil učitelských. Na tom také záležitosti bude, má-li se vyučování rozšířiti ještě i na jiné, tuto nevyčtené předměty, jmenovitě na jinou řeč zemskou (§. 6.).“ (Zákon, daný dne 2. května 1883, kterýmž se mění některá ustanovení zákona ze dne 14. května 1869 (Z. Ř. č. 62.), 1883), jak uvádí ve své publikaci i Kasper (2008). Tato novela zaručovala i to, že žáci mohli navštěvovat školu pouze šest let i když bylo předepsaných let osm.

Na tuto novelu reaguje i Vališová (2007), kdy udává, že novelou byl také omezen rozsah vzdělání a zmenšily se požadavky na učitele. To vedlo ke zlepšení a upřesnění úkolů a organizace měšťanské školy. Zákonem z roku 1869 byla měšťanská škola brána jako obměna obecné školy. Novelizací však byla pojata jako škola vyšší, která žáky připravovala zejména pro průmysl, zemědělství a studium na učitelských ústavech a odborných školách, které nepožadují studium ze střední školy.

Tato novela byla zrušena až tzv. malým školským zákonem z roku 1922, jak uvádí Kasper (2008).

Tento zákon, jak uvádí Somr (1987), však neřešil dosavadní dvoukolejnost školského systému. Přinesl jen nepatrné změny na školách obecných a měšťanských, jako zavedení povinných předmětů občanská výchova i nauka, ruční práce, povinný tělocvik pro dívky a nauka o domácím hospodářství. I nadále zůstalo mezi povinnými předměty náboženství.

„Meziválečné období v českém školství je provázeno nacionalizací školy a její laicizací, buržoazní třídností, nepropustností, tedy nejednotností a dvoukolejností, strukturou, která na principech sociální preference předstihovala společenské začlenění jednotlivce ne podle jeho schopností a předpokladů, ale podle třídních sociálních základů.“ (Somr 1987, s.221)

Zásadním obratem od demokraticky zaměřené tendence školství v Československu byl 15. březen 1939. Kultura se stávala politickým nástrojem okupovaného lidu, byla známkou národní hrdosti a prostředkem odboje. Tomu se snažili nacisté zabránit jak ideovým tlakem, tak i bezprostředním nátlakem na likvidaci českého školství.

O školství v této době se zmiňuje ve své publikaci Koukal (1970), kdy popisuje, že ministerstvo školství vydalo nařízení, které nařizovalo respektování nové politické situace a loajality k Velkoněmecké říši a úctě k Vůdci. Ze škol bylo vyloučeno vše, co souviselo s českými tradicemi. Dále bylo nařízeno, že se mají propagovat pouze myšlenky o nadřazenosti germánské rasy, byla zavedena plošná výuka německého jazyka, postupně se rušily střední školy a na podzim 1939 byly zavřeny vysoké školy.

Postoj, který zastávali nacisté k otázce českého školství v Protektorátu Čech a Moravy i v odtržených Sudetech, nebyl zcela jasný. K.H. Frank prosazoval koncepci částečné asimilace a částečného zlikvidování, kdy měla být část českého obyvatelstva v pohraničí odstěhována či zlikvidována a druhá část měla být germanizována. Další dohady se týkaly toho, zda české školství potlačit úplně, nebo připustit pouze základní vzdělání v českém jazyce, či žáky přeložit do německých škol. Jediným úředním jazykem se stala němčina a veškeré české školství i osvěta byly zakázány. Somr (1987) o této době hovoří, jako o době „školské cenzury“, kdy veškeré učebnice procházely tvrdou cenzurou a mnoho z nich bylo i vyřazeno. Nesměla probíhat výuka dějepisu, filozofie, či literatury. Velký důraz se kladl i na výuku tělocviku a tělesné zdatnosti.

Somr (1987) uvádí, že měšťanské školy byly považovány za výběrové, proto se výrazně snížil počet tříd a s tím souvisel i pokles počtu žáků. Tím pádem většina dětí musela dokončit školní docházku na obecné škole, což mělo za následek přeplněné třídy a zvýšení učitelského úvazku na 30 hodin týdně. Mládež byla posílána na nucené práce do Německa (germanizace). V roce 1944 došlo k totálnímu nasazení učitelů i studentů. Ve

školách byly zřízeny vojenské ubytovny, které sloužily i k jiným účelům. Po skončení druhé světové války nastala ve všech politických stranách otázka o budoucnosti školství. Národní socialisté a sociální demokraté podporují diferenciovanou jednotnou školu, lidová strana staví do popředí církevní školství a komunisté důsledně požadují jednotnou školu, jak uvádí ve své publikaci Blatný (1996). Na podporu jednotné socialistické školy se postavil nový ministr školství Zdeněk Nejedlý. Somr (1987) uvádí, že tato koncepce dala základ pro všechny stupně československého školství, tedy školy základní, střední i vysoké.

3. VENKOVSKÉ ŠKOLSTVÍ NA HORAŽĎOVICKU OD POLOVINY 19.STOLETÍ

V této kapitole budou stručně představeny vybrané školy v Horažďovicích a školy z okolí Horažďovic, které se společně v praktické části stanou předmětem výzkumného vzorku a budou dále popsány jen z určitého hlediska za pomoci výzkumných otázek. Informace o těchto školách vychází převážně ze školních kronik příslušných škol, potažmo z kronik daných obcí, pokud chyběla školní kronika.

3.1 Zaniklé venkovské školy

3.1.1 Břežany

Vlastní školy se občané dočkali až 25.2. 1893, kdy zemská školní rada vydala souhlas se zřízením samostatné školy dvoutrídni s českou řečí vyučovací. Tato obec se o vlastní školu a vyškolení z obce Malý Bor snažila již od roku 1862. Michalec (2017)

Michalec (2017) dále uvádí, že v roce 1877 bylo sice v této záležitosti provedeno šetření, ale bylo rozhodnuto pouze o tom, že v obci bude zavedeno jen zimní vyučování. Kronika obecné školy (1893–1940) uvádí, že pro stavbu školy byl vybrán dům č. 2287 na jehož pozemku se nacházelo dostatek prostoru pro zahradu a tělocvik. Díky místní studně tak nebyla nouze ani o přístup pitné vody.

Nejprve probíhalo jmenování učitelů, jak nám dokládá kronika obecné školy (1893–1940) těmito slovy: „*Když takto dvojtřídní obecná škola v Břežanech vešla v život, nastalo jmenování učitelů. Dekretem slavné c.k. okresní školní rady v Strakonících ze dne 29 měsíce srpna 1893, číslo 2258 o.š.r. ustanoven podle článku 16. zemského zákona o právních svazcích učitelstva ze dne 19.prosince 1875 dočasně řídícím učitelem v Břežanech Antonín Urban, definitivní podučitel v Malém Boru, jenž brzy po svém nastoupení v Břežanech jmenován byl učitelem v Malém Boru.*“ (kronika obecné školy v Břežanech 1893-1940, s.8-9)

Michalec (2017) uvádí, že školní rok byl zahájen 16.zářím 1893 a do březánské školy začalo chodit 159 dětí. Následně v prosinci 1893 byl vypsán konkurs na řídícího učitele, který následně vyhrál František Soukup.

V únoru 1894 rozhodlo obecní zastupitelstvo o vyhlášení veřejné dražby na stavbu nové školy, jak uvádí Michalec (2017).

Za zmínku stojí, že do rozpočtu stavby byla zahrnuta kromě budovy školy i stavba pece v kuchyni v bytě řídícího učitele, stavba chléva pro prase a krávu a také výstavba zděné zídky kolem školního dvora a zahrady. Jako hlavním architektem byl vybrán horažďovický stavitel Václav Benedikt. (kronika obecné školy v Břežanech, 1893-1940)

Krejčí (1986) uvádí, že celková suma za tuto přestavbu činila 10 042 zlatých. Dále uvádí, že vyučování v nové trojtřídní budově bylo zahájeno 28. října 1895 a do školy bylo zapsáno 168 žáků.

Během 1. světové války se žáci několikrát zúčastnili sběru různého materiálu pro válečné účely. (Michalec 2017)

Výuka na škole byla přerušena pouze jednou, a to v zimě roku 1918, kdy se škola potýkala s nedostatkem uhlí. (Kronika obecné školy 1893-1940)

Podobných sběrů se žáci účastnili i za 2. světové války, jak uvádí Michalec (2017).

V Kronice obecné školy (1893–1940) se můžeme dočíst i o vlivu německé ideologie do školy: *„Dle nařízení okresního školního výboru ve Strakonících byly obrazy presidenta bývalé Československé republiky vyňaty z rámců, sbaleny a 4.prosince 1939 poslány okresnímu školnímu výboru ve Strakonících.“* Dále stojí za zmínku i zápis o oslavách narozenin Adolfa Hitlera: *„V den 20.dubna k oslavě 51. narozenin říšského kancléře Adolfa Hitlera bylo nařízeno vyvěsiti vlajky a ve školách se nevyučovalo.“* (kronika obecné školy v Břežanech 1893-1940, s.312)

O dění po 2. světové válce se zmiňuje Michalec (2017), kdy uvádí, že ve školním roce 1945/46 zůstal ve škole s 36 žáky pouze řídící učitel František Březina a škola se z dvoutřídní změnila na jednotřídní. V následujícím roce nastoupilo do školy pouze 24 dětí. Tento postupný úpadek žáků vedl až k tomu, že 30.6.1966 byla škola v Břežanech zrušena a žáci přešli do školy v Horažďovicích.

Obrázek 2: fotografie školy v Břežanech ze zkoumaného období

Obrázek 3: školní budova v Břežanech dnes

3.1.2 Komušín

Po dlouhých průtazích byla škola postavena až v roce 1925. Před vznikem školy v Komušíně docházeli žáci z této obce nejprve do školy ve Velkém Boru, ale pro neschůdnost cesty byli menší žáci vyučováni v obci panem Krejčíkem ze Záboří (Michalec 2017). Tito žáci, kterých bylo cca. 75, byli vyučováni po různých budovách v obci. Michalec (2017) také uvádí, že jednání o výstavbě školy vyvrcholila v roce 1910, kdy okresní školní rada a okresní hejtmanství obci nařídily vystavět školu. Výstavba byla přerušena 1. světovou válkou, kdy se můžeme v kronice obce Komušín (1924-1994) dočíst, že stavba školy byla pro obec velmi nákladná a předpokládalo se, že po válce bude laciněji a škola se opraví potom. U zápisu z jednání nalezneme poznámku starosty „do smrti tak levně nikdo školu nepostaví.“ (kronika obce Komušín 1924-1994, s.6).

Michalec (2017) také uvádí, že roku 1928 byla v obci zřízena lidová škola zemědělská pro výchovu dorostu po ukončení povinné školní docházky. V této škole, se vyučovalo pouze

po dobu zimních měsíců. Chlapci měli výuku vždy ve čtvrtek, dívky zase v neděli dopoledne.

V roce 1959 byla škola zrušena a žáci byli přiděleni do školy v Horažďovicích.

Obrázek 4: fotografie školy v Komušíně ze zkoumaného období

Obrázek 5: školní budova v Komušíně dnes

3.1.3 Veřechov

O škole ve Veřechově se dočítáme velmi málo informací.

Obec podala žádost o vyškolení, ale byla jí povolena pouze expositura. Exponovaná škola byla založena roku 1882, ale pro školu byla velmi nevhodná. Po opakovaných žádostech

škola dosáhla svého a v roce 1884 mohla vzniknout samostatná škola. Prvním učitelem se stal Karel Turek. (Michalec 2017)

Do této školy chodilo velmi málo žactva, jak se můžeme dozvědět z kroniky obecné školy (1937-1940): „Školní rok 1937/38 zahájen dne 1.září 1937 o 8.hod. ráno. Žactvu přičten a vysvětlen školní řád a poučení, jak se mají chovati ve škole i mimo školu.“ (kronika obecné školy 1937-1940, nestránkováno)

Celkem bylo zapsáno do této školy 19 hochů, 13 děvčat, všech 32. Ve škole byli pouze tři učitelé: Eduard Mikšovský (řídící učitel), Ida Lutlová-Klimešová (ženské ruční práce a domácí nauka) a Marie Brůhová (pomocná učitelka římsko-katolického náboženství a duchovní správy).

Obrázek 6: fotografie školy ve Veřechově ze zkoumaného období

Obrázek 7: školní budova ve Veřechově dnes

3.1.4 Slatina

V roce 1893 bylo usnesením zemské školní rady rozhodnuto o založení samostatné dvojtřídní školy ve Slatině. Pro založení vlastní školy ve Slatině nejvíce usiloval v roce 1892 starosta obce Václav Vaněček spolu s radním Františkem Šilhavým a zastupitelem Janem Kopačkou. (Smitka 2005)

Michalec (2017) uvádí velmi zajímavou věc, kdy jako učebna byla pronajata místnost v hostinci J. Benedykta. Bylo objednáno 6 lavic, 2 tabule, skříň a stolek se židlí. Z bývalé židovské školy bylo vypůjčeno 5 lavic.

Svůj život škola začala žít 3. února 1894 slavností a od 5. února bylo zahájeno vyučování. Bylo ale ve velmi špatných podmínkách, kdy do školy nastoupilo 92 žáků a bylo k dispozici pouze 11 lavic, proto většina žáků musela stát nebo sedět na zemi. (Michalec 2017) Postupem času byla škola vybavována např. fyzikálními přístroji, atlasem, mapami a obrazy. Třída byla velmi malá a vlhká, a proto obec zažádala o postavení nové školy. (Smitka 2005)

Michalec (2017) uvádí velmi zajímavou diskuzi mezi občany o umístění nové školy: *„Kolem výběru místa se rozhořel mezi obyvateli spor, nemohli se shodnout, zda stavět uprostřed vsi, nebo za vsí. Za této situace byla svolána valná hromada a k ní se dostavilo 32 občanů, kteří 17 hlasy proti 15 rozhodli, že se bude stavět ve vsi. Mezi odpůrce stavby patřil hostinský Benedykt, v jehož hostinci se vyučovalo. Vyvrcholilo to fyzickým znemožňováním řádné výuky – ucpával komín, aby třídu vykouřil, dělal se svou rodinou v přilehlých místnostech hluk, jednou dokonce zamkl několik dětí ve třídě a místnost vykouřil. Děti vysvobodil učitel Ulrich tím, že rozbil okno.“* (Michalec 2017, s.84)

U Michalce (2017) se dočteme, že plány na výstavbu nové školy ve Slatině byly schváleny v lednu 1898 s rozpočtem 10 899 zlatých. Stavbyvedoucím se stal Václav Mayer, stavitel z Horažďovic. Kolaudace stavby proběhla dne 8.září 1899. V tomto školním roce navštěvovalo školu 79 dětí.

Škola ve Slatině fungovala v letech 1894-1949. V posledním školním roce 1948/49 do školy docházelo 15 dětí. (Smitka 2005)

Obrázek 8: fotografie školy ve Slatině ze zkoumaného období

Obrázek 9: školní budova ve Slatině dnes

3.1.5 Malý Bor

Moderní škola v Malém Boru byla založena v roce 1880, ale v kronice obecné školy (1880-1916) se dočítáme informaci, že škola v Malém Boru existovala snad již v dobách husitských. Tuto informaci doplňuje Michalec (2017), že do roku 1812 tato škola byla jednotřídní a existovaly zde takzvané tzv. „nedělní hodiny opakovací“ pro žáky, kteří už vystoupili ze školy ve svých 12 letech. Do těchto hodin měli chodit žáci až do svých 20. let. V roce 1812 byla škola předělána na dvoutřídní a byly zde přistaveny byty pro učitele. Michalec (2017) uvádí, že v roce 1830 byla škola zbořena a na jejím místě postavena škola nová, která vydržela do roku 1879, kdy byla pro narůstající počet žactva zahájena stavba nové školy. Čtyřtřídní škola byla postavena v roce 1880 s nákladem 10 741 zlatých.

Úryvek z uvítací řeči při vysvěcení a kolaudaci nové školy v roce 1880:

„Proč ty rány duní hlučně Proč dnes vážně zvoní zvon?

Nač ty zpěvy znějí zvučně? K čemu v obci slavný shon?

Která slast vám duší vane, krajům zjevujte občané!

V každé obci jsou tři místa, jimž to pocta patří jistá:

Škola, radnice a chrám, bez těch běda krajinám.

Škola z dítek lidí činí, vede je ku mravnosti, učí znáti dobrodiní, klade základ ku ctnosti.“

(Kronika obecné školy Malý Bor 1880-1916, s.20)

Z kroniky lze vyčíst i jednoduchou platovou tabulku učitelů:

I. třída – 700 zlatých ročně,

II. třída – 600 zlatých ročně,

III. třída – 500 zlatých ročně,

IV. třída – 350 zlatých ročně.

Řídící učitel dostával přídavky, které činily

na jednotřídní škole – 50 zlatých,

na 2,3,4třídní škole – 100 zlatých,

na více než 4třídní – 200 zlatých.

Krejčí (1986) uvádí, že roku 1888 byla škola rozšířena na 5 tříd. Školu navštěvovalo 513 žáků. Tento počet se následně snižoval z důvodu vybudování školy v Břežanech (1893), tím klesl počet žáků na 326.

Okresní školní rada v roce 1901 povolila zřízení pokračovacího hospodářského kurzu při zdejší škole. Na pobídku okresního hejtmanství zahájil v roce 1903 svou činnost polévkový ústav pro chudé žáky. Polévka byla vydávána 4krát týdně 73 dětem v období od prosince do března. Akce byla financována z darů okresního výboru města Horažďovice a hejtmanství ve Strakonících). Michalec (2017).

Jak se píše v kronice školy, během 1. a 2. světové války byla škola kvůli povolání do armády ochuzena o učitele a z důvodu zřizování nových škol i o žáky.

Kronika školy (1916-1948) uvádí i vzpomínku na padlého učitele J. Jandu: „Sbor učitelský vyváděl ku oslavě udatného vojína učitele užil této události ku prohloubení citů loyálních a smýšlení vlasteneckého u veškeré mládeže. Ku slavnosti pořídil sbor učitelský s místní školní radou z Prahy od fotografa pamětní obraz – zvětšenou fotografii v černém rámu. Slavnost konána v V. třídě, v níž zemřelý naposledy zde učil. Třída vyzdobena zelení, barvami říšskými i zemskými a dějepisnými obrazy.“ (kronika školy Malý Bor, nestránkováno)

Obrázek 10: fotografie školy v Malém Boru ze zkoumaného období

Obrázek 11: školní budova v Malém Boru dnes

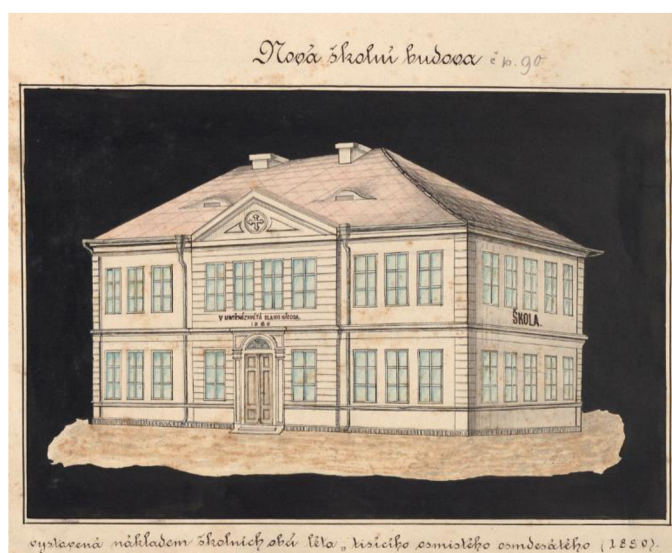
3.1.6 Velký Bor

Moderní škola ve Velkém Boru byla založena v roce 1873. V obci tak vzniká nová trojtřídní obecná škola. V roce 1886 je obecná škola rozšířena na V. tříd, které jsou zřízeny ve stávající kapli, kterou upravují na dva kabinety a dvě třídy. Krejčí (1986)

Ve Velkém Boru i v ostatních školách dříve žáci platili na vyučování tzv. školné. Od placení tohoto školného bylo ušetřeno to nejhudší žactvo, jak uvádí Kronika obecné školy (1878-1937). Tuto informaci doplňuje Krejčí (1986), kdy uvádí, že po prozkoumání soupisu školních dětí a ustanovení chudých, osvobozeno z Velkého Boru 23 žáků, ze Svěradic 21, Holkovic a Jetenovic 9 a ze Lhoty 8 žáků. Celkem tedy 70 žáků z celkového počtu 416.

V letech 1894-95 byl i ve Velkém Boru, jako tomu bylo i v Boru Malém, zřízen „Pokračovací kurz hospodářský“ a o rok později byla při obecné škole zřízena i zimní tělocvična. Michalec (2017)

Přestože je vesnice Velký Bor malé velikosti, navštěvoval ji tehdy velký počet žáků. Uvádí to i Krejčí (1986), kdy v roce 1897-98, kdy školu navštěvovalo 397 žáků a na každou třídu tedy připadalo přes 70 žáků, což je nejméně dvakrát více než v dnešní době.

Obrázek 12: náčrtek školy ve Velkém Boru z roku 1880

Obrázek 13: budova, která stojí dnes tam, kde stála v minulosti škola ve Velkém Boru

3.2 Venkovské školy, které působí i v současnosti

3.2.1 Svěradice

Svěradice, jedna z největších obcí na Horažďovicku, neměly po celá století až do roku 1931 svoji vlastní školu.

Kronika obce (1925-1988) uvádí: „školní děti chodily do školy velkoborské půl hodiny vzdálené. Obec zdejší po příkladu jiných přespolečných obcí usilovala zřídit vlastní školní budovu. Konečně v r. 1930 za starostování p. Františka Smiška, rolníka z č.1 podána žádost o vyškolení obce ze školní obce velkoborské a sdílena jediná myšlenka přiškolení se do sousední obce Slatiny. Leč snaha po dosažení vlastní budovy byla pilnější.“ (kronika obce Svěradice 1925-1988, s.25)

Stavba byla zadána Aloisi Ouředníkovi z Horažďovic, který předložil nabídkovou cenu 252 844 Kč. Konečná cena však byla ještě o polovinu původní ceny překročena. Škola byla zkolaudována 20. srpna 1931 a již od 1. září téhož roku otevřena pro vyučování. (Michalec 2017)

V kronice obce (1925-1988) je uvedeno, že se souhlasem prezidenta T.G.M. udělila prezidentská kancelář dekretem ze dne 29. září 1935 škole čestný název „Masarykova obecná škola.“ Od 1. září byla zřízena ve škole kuchyně pro výuku vaření.

Od ledna do dubna 1945 vyučování kvůli nedostatku uhlí neprobíhalo. Dětem byly zadávány pouze domácí úkoly. (Michalec 2017)

Škola byla ve Svěradicích zrušena roku 1988 a v současnosti se zde nachází pouze škola mateřská.

Obrázek 14: fotografie školy ve Svěradicích z roku 1931

Obrázek 15: školní budova ve Svěradicích dnes

3.2.2 Pačejov

Kronika obecné a národní školy (1880-1953) zmiňuje, že v době, kdy Jeho Veličenstvo Císař Josef II. nařizuje triviální filiálky, vzniká škola také v Pačejově v roce 1787.

Krejčí (1986) dokládá služné učitelů, které až do roku 1856 bylo placeno z paušálu, na který připláceli sedláci po třech zlatých, chalupníci po dvou zlatých a domkáři po 50 krejcarech. Učitel zde pobíral roční plat 223 zlatých a 15 krejcarů.

Roku 1877 je škola rozšířena o druhou třídu, protože bylo potřeba navýšit kapacitu, jak uvádí kronika obecné a národní školy (1880-1953). Krejčí (1986) tuto informaci doplňuje tím, že druhá třída byla provozuschopná od roku 1880. Od roku 1882 školu navštěvovalo 144 dětí (71 první třídu a 73 druhou třídu).

Do této školy docházeli žáci i z obcí Velešice a Tejšovice.

Zrušena byla až v roce 1954.

Obrázek 16: fotografie školy v Pačejově ze zkoumaného období

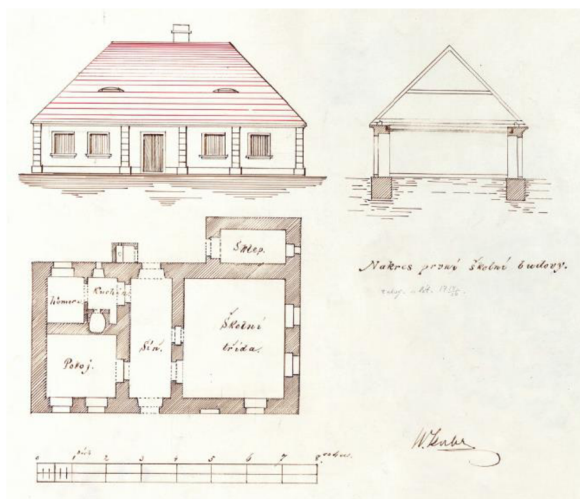
Obrázek 17: školní budova v Pačejově dnes

3.2.3 Chanovice

Základní kámen nové školy v Chanovicích byl položen v roce 1877. Tato škola byla dvoutřídní a roku 1879 byla rozšířena i o třetí třídu. V této době školu navštěvovalo 214 žáků ze čtyř obcí: Chanovic, Újezda, Dobrotic a Nové Vsi. (stránky ZŠ a MŠ Chanovice)

V roce 1893 byla postavena i letní tělocvična. Povedená tesařská práce stála 7 zlatých. O čtyři roky později byla položena i nová kamenná dlažba, za kterou se zaplatilo 110 zlatých a 40 krejcarů. (Krejčí 1986)

Škola se v současné době skládá jak z 1. a 2. stupně, tak i mateřské školy.

Obrázek 18: náčrtek školy v Chanovicích

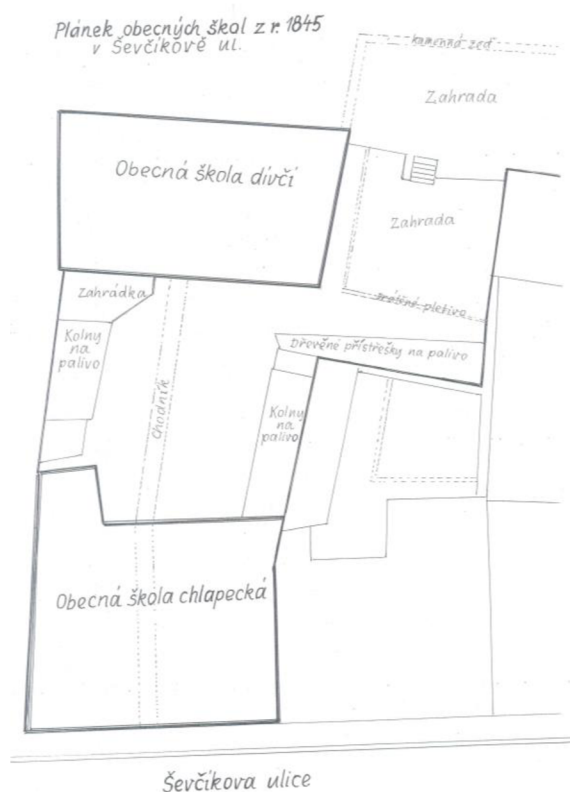
Obrázek 19: zámek v Chanovicích, ve kterém se nachází školní budova v Chanovicích dnes

4. VÝVOJ ŠKOLSTVÍ V HORAŽĎOVICÍCH V 19. STOLETÍ

4.1 Počátek obecných škol v roce 1848

Rozkvět školství v Horažďovicích se uskutečnil v 18. století, kdy se město začalo o toto odvětví více zajímat. Jak uvádí kronika ZŠ Komenského Horažďovice, první zmínka o vystavění budovy obecné školy se datuje do roku 1799, kdy Krajský úřad v Písku nařizuje stavbu „nových“ obecných škol ve městě a také výstavbu nových bytů pro učitele. Po roce 1800 byla ve městě za Josefa II založena tzv. Stadtmusterschule, tj. vzorová škola, která měla 3 třídy a vyučovalo se v německém jazyce. Tato škola byla zrušena roku 1848.

O budování obecných škol v Horažďovicích se zmiňuje i Almanach ke 120. výročí ZŠ Komenského v Horažďovicích, kdy uvádí, že až roku 1843 město odkoupilo od měšťana Hynka Klaudia 2 rozestavěné domy v Ševčíkově ulici a zřídilo v nich 2 budovy obecné školy - 3 třídy chlapecké, 2 třídy dívčí a 3 byty pro učitele. Tyto budovy byly dostavěny v roce 1845. Jedna z nich se nachází v Ševčíkově ulici, která je pojmenována po významném horažďovickém rodákovi Otakaru Ševčíkovi, který se v této škole narodil a má zde i umístěnou pamětní desku. Druhá budova byla v zadní části dvora, kde se nacházely další byty pro učitele. Zde bydlel učitel Josef Ševčík, ředitel kůru v kostele sv. Petra a Pavla. Kromě Josefa Ševčíka zde učili Jan Hejtmánek a Jan Karas. Roku 1861 měla obecná škola chlapecká 4 třídy a dívčí 3. V těchto budovách se vyučovalo až do roku 1927, kdy žáci začali chodit do nově postavené moderní obecné i měšťanské školy pro dívky i pro chlapce v dnešní Komenského ulici. Nová budova s tělocvičnou byla přistavěna k již dříve postavené měšťanské škole chlapecké z roku 1895. Rozdělení žáků a žákyň do samostatných tříd trvalo asi do roku 1955, kdy chlapci a dívky začali výuku ve společných třídách. Třídy v „nových“ obecných školách v Ševčíkově ulici byly malé, tmavé a ve třídách bylo nejméně 60 žáků.

Obrázek 20: plánek obecných škol z roku 1845 v Ševčíkově ulici

V diplomové práci Hiřmanová (2016) uvádí i informace týkající se života ve škole, kdy například žáci seděli v lavicích po třech až čtyřech. Dále uvádí, že řídicí ředitel, té doby Jan Karas, nařídil na kamna dávat zrna jalovce, aby byl zmírněn zápach ve třídách. Většina dětí chodila do školy bosa nebo v tzv. „nejšlích“ (dřevěná obuv s koženým svrškem), pouze majetné vrstvy chodily v kožené obuvi. Ve třídách se neprezouvalo, při každém příchodu do školy si žáci i učitelé museli u vchodu očistit boty koštětem. Co se týká školních potřeb žáků, tak Hiřmanová (2016) uvádí, že na školní potřeby pro žáky neměli někteří rodiče peníze. V 1. třídě se učilo psát kamínkem nebo olůvkem na břídlíčnou tabulku, později již tužkou na papír. Starší žáci psali pomocí kovového pera v násadce. Inkoust se nacházel ve skleněném kalamáři na lavici. Psaní plnicím perem se praktikovalo až od druhé poloviny 20. století.

4.1.1 Obecná dívčí škola v Horažďovicích

Přesný rok založení Obecné dívčí školy v Horažďovicích můžeme pouze hádat, jelikož datum není přesně známo. V kronice obecné dívčí školy (1872-1924) se uvádí, že od

dávných let existovala vedle trojtřídní školy pro chlapce i dvoutřídní škola pro dívky. Tato škola byla v roce 1861 rozšířena o třetí třídu. V letech 1870-1871 byla sloučena s obecnou chlapeckou školou pod jednu správu. V kronice města Horažďovice (1914-1919) je zmíněno, že společná správa byla znovu nastolena v roce 1881 a trvala až do září roku 1883, kdy se novým definitivním řídícím učitelem dívčí školy stal Josef Hora.

O historii této školy se nejvíce dovídáme ze školní kroniky, která je psána jejím ředitelem a je psána česky. Ředitel zde uváděl důležité události nejen ve škole, ale i ve městě, v celé zemi i v celém Rakousko-Uhersku (oslavy, výročí jmenin, narozenin významných osobností). O výchovu školní mládeže se starali kněží řádu maltéžského, kteří měli za úkol vést žákyně i žáky ke křesťanské víře a aby žáci dodržovali desatero božích přikázání. Proto během školního roku měly žákyně povinnost navštěvovat bohoslužby v děkanském kostele na náměstí, čímž si měly upevňovat křesťanskou víru. Ve škole působil katecheta, který vyučoval hodiny náboženství z učebnice katechizmu, ze které se žáci učili od obecné po měšťanskou školu až do roku 1948.

O počátku školního roku se z této kroniky dozvídáme, že na zahájení školního roku byli žáci rozděleni do tříd, pak společně odešli do kostela, kde byla sloužena mše svatá k zahájení školního roku. Školní rok trval primárně od poloviny září až do července, kdy každoročně na konci školního roku 15. července (někdy 30. července) šly po rozdělení vysvědčení dívky spolu s učiteli do kostela, kde se zúčastnily bohoslužeb s modlitbami a zpěvem. 1. července až 15. července bývala v děkanském kostele zkouška ze sv. náboženství a druhý den šly dívky ke svatému přijímání. Zkoušející byl katecheta, někdy kaplan nebo i děkan z Horažďovic. 28. června 1875 dívky zkoušel biskup z Č. Budějovic J. Valerián Jirsík, o kterém je zmíněno více v kapitole 6.3.. Druhý den bylo biřmování dívek. Hiřmanová (2016) ve své diplomové práci uvádí, že další vývoj školy nastal dne 1. 1. 1875, kdy se z trojtřídní stala čtyřtřídní škola. Tato nová čtvrtá třída byla umístěna v přízemí školní budovy. Do roku 1888 přibyla ještě pátá třída, ale ta už se nenacházela ve školní budově, nýbrž v prostorách horažďovického zámku. Tento počet tříd vydržel až do roku 1925, kdy byla pátá třída pro nedostatek žáků zrušena.

Hořejší (2015) ve své publikaci uvádí, že dne 1. 9. 1923 byla dívčí obecná škola opět spojena pod správu jiné školy, a to pod dívčí měšťanskou školou, která byla v

Horažďovicích otevřena právě tento den. Zatímním ředitelem obou škol byl jmenován dosavadní odborný učitel chlapecké měšťanské školy Jan Měřička. Tato spojená správa netrvala dlouho, protože dívčí měšťanská škola byla od obecných škol vzdálena téměř kilometr a nebylo možné, aby byl ředitel současně přítomen na obou školách. Na obou dívčích školách byly zvoleny první ředitelky školy v Horažďovicích (na obecné dívčí škole Marie Schmiedlová a na měšťanské dívčí škole Emilie Hanušová).

Jak se dozvídáme z kroniky dívčí obecné školy (1924-1940), k podstatným změnám dochází až za druhé světové války, kdy byla zavedena výnosem ze dne 27.8. 1941 nová úprava v organizaci hlavních a obecných škol.

O této změně hovoří Hiřmanová (2016): *„Obecné školy s českým vyučovacím jazykem měly čtyři postupové ročníky, jako tomu bylo doposud. Z pátého ročníku postoupilo ve školním roce 1941/1942 a 1942/1943 40 %, později 35 % nejlepších žákyň do prvního ročníku hlavní školy, která tak měla mít čtyři ročníky. Žákyně, které nebyly zařazeny do postupujících 40 %, zůstaly na obecné škole. Hlavní škola se tak stala výběrovou. Z horažďovické dívčí obecné školy přestoupilo do prvního ročníku dívčí hlavní veřejné školy dvanáct dívek a do klášterní tři. Pátá třída byla spojena s chlapeckou pátou třídou a postoupilo do ní osmnáct dívek a osmnáct chlapců, a stala se tak smíšenou třídou.“* (Hiřmanová, 2016, s.15)

Po konci druhé světové války byla všechna nařízení, která vešla v platnost po roce 1938 a odporovala duchu Československé republiky, zrušena.

4.1.2 Obecná chlapecká škola v Horažďovicích

Prameny o vzniku této školy chybí, stejně jako tomu bylo u obecné školy dívčí. Za hlavní důvod lze označit jak požár v 17. století, který zničil archiv, tak i přechod ze správy duchovní do správy světské v roce 1870, kdy bylo nové moci předáno velmi málo informací o provozu a historii školy, jak uvádí archiválie o této škole z Městského muzea v Horažďovicích. Ve své publikaci Němec (1936) uvádí, že obecná škola vznikla z farní triviální školy, která ve městě existovala od vlády Marie Terezie. Od roku 1820 při ní existovala dívčí třída, později dvě. Tato škola byla postupem času přeměněna na obecnou školu a rozdělena na chlapeckou a dívčí. Roku 1861 byla chlapecká škola rozšířena o čtvrtou třídu. Od roku 1861 – 1871 byla dívčí i chlapecká obecná spojena pod

jednu správu, jak je uvedeno v Kapitole 5.1.1.. Ředitelem chlapecké obecné školy se stává v roce 1871 dosavadní učitel Karel Žák. Jak je zmiňováno v kapitole 5.1.1. ke znovuspojení škol pod jednotnou správu dochází v roce 1883.

Roku 1884 čítala obecná chlapecká škola pět tříd. V kronice obecné chlapecké školy v Horažďovicích (1877-1949) se dozvídáme, že od roku 1889 měla být spojena správa obecné i měšťanské chlapecké školy, ale nakonec kvůli stejnému problému, jako tomu bylo u školy obecné dívčí, k tomu nakonec nedochází. Zemská školní rada nakonec stanovila podmínku, že obec města Horažďovice uhradí vzniklé náklady spojené s řízením chlapecké obecné školy a že toto usnesení musí schválit také obecní a okresní zastupitelstvo. Stanovená podmínka byla splněna, a tak okresní školní rada ve Strakonících jmenovala dosavadního učitele chlapecké obecné školy Štěpána Vydru jejím řídicím učitelem.

Kronika chlapecké obecní školy (1877-1949) uvádí, že spory o sloučení, či nesloučení obecné a měšťanské školy trvaly až do roku 1912, kdy zemská školní rada definitivně spojila chlapeckou obecnou školu s chlapeckou měšťanskou školou pod jednu správu. I na protesty učitelů byly tyto školy spojeny až do let 1919/1920.

Po tomto roce už byly definitivně jednotlivé správy obou škol odděleny.

4.2 Měšťanské školy v Horažďovicích

4.2.1 Měšťanská chlapecká škola v Horažďovicích

Za počátek měšťanské chlapecké školy, lze podle kroniky chlapecké měšťanské školy v Horažďovicích (1892-1940) považovat schůzku školního inspektora prof. Branžovského s místní školní radou, která se skládala jak ze zástupců města, tak i ze zástupců přidružených obcí. V Horažďovicích a okolních obcích se provozovala drobná řemesla, lehký průmysl a polní hospodářství, což bylo hlavním důvodem toho, že vzniklá měšťanská škola měla být hospodářsko-průmyslového charakteru. O tom, zda bude škola nově postavena nebo umístěna do některých již stojících městských prostor, následovali však dlouhé debaty. Toto rozhodování se protáhlo až do roku 1892/1893, kdy byla ve městě zřízena trojtřídní chlapecká měšťanská škola i přes námitky k Horažďovicím přidružených obcí. Zemská školní rada při tomto rozhodnutí přihlédla i

k tomu, že se Horažďovice zavázaly uhradit veškeré náklady, které byly spojeny se zřízením a udržováním nové školy. Další podmínkou bylo spojení Městské a obecné školy pod jednou správou pod názvem Městská i obecná škola v Horažďovicích. Ke spojení obou škol pod společnou správu došlo až od školního roku 1911/1912. Takto to zůstalo až do počátku školního roku 1919/1920.

Co se týká otázky platů na škole, o tom se zmiňuje kronika měšťanské obecné chlapecké školy (1892-1940), kdy:

Řídící učitel – služné 800 zlatých + funkční příplatek 200 zlatých

Učitel – služné 800 zlatých

Podučitel – služné 450 zlatých

Počátek působení nové školy v Horažďovicích dne 16.9. 1892 přineslo zásadní problém. Jak uvádí kronika chlapecké měšťanské školy (1892-1940), v době zahájení školního roku ještě nebyla dostavena nová školní budova, a proto bylo na místě najít dostatečně velké prostory na její provizorní umístění. Nakonec prostory poskytl škole majitel horažďovického zámku Ferdinand Kinský, který poskytl neobydlené místnosti na svém zámku škole. Následující rok přibyla na škole i druhá třída. Dalším rokem měla původně na zámku přibýt i třetí, ale ta už již kvůli nedostatku prostoru byla umístěna do pronajatého domu č. 35 nazývaného „U Tillerů“ za roční nájem sto zlatých.

Ve školním roce 1919/1920 je na této škole založen speciální jednoroční kurz, jak informuje Městská kronika města Horažďovice (1919-1927). Tento kurz byl důležitý, protože jehož absolvování zaručovalo přijetí k telegrafním a poštovním úředníkům.

Obrázek 21: polévková akce 1935 (zdroj: kronika ZŠ Komenského)

4.2.2 Měšťanská dívčí škola v Horažďovicích

O počátcích měšťanské dívčí školy v Horažďovicích se zmiňuje Kronika chlapecké měšťanské školy v Horažďovicích (1892–1940). Měšťanská dívčí škola byla založena na popud řídícího učitele Brejchy, který reagoval na informaci, která byla zmíněna v učitelském časopise z března 1914. Ta hovořila o tom, že zemská správní komise má dostatek peněz a že Němci se hlásí ke stavbě nových měšťanských škol. Dne 28.3. 1914 se na tento popud schází místní školní rada, která se usnesla na podání žádosti o stavbu nové měšťanské školy, ale pod podmínkou, že tato škola bude čítat minimálně tři třídy a nebude sloučena s dívčí obecnou školou.

Následně bylo rozhodnuto, že nová škola nebude postavena, ale bude vsazena do prostor chlapecké měšťanské školy, ve které měly být zrušeny učitelské byty a ředitelna a následně přestaveny na třídy pro žákyně měšťanské školy. Z učitelských toalet nacházejících se ve druhém patře budovy, měly být toalety určené pro dívky a na zahradě školy měly být vystavěny dřevěné toalety pro učitele. Toto rozhodování se táhlo

bezmála 2 roky kvůli námitkám ředitele měšťanské chlapecké školy nakonec v roce 1921 rozhodla okresní školní rada o zřízení veřejné dívčí měšťanské školy v Horažďovicích.

Školní rada v Horažďovicích dále rozhodla o zhotovení nového nábytku, věnovala 1200 Kč na zařízení žákovské knihovny, 2000 Kč na školní potřeby a přislíbila budoucí další pomoc. O těchto nákladech hovoří kronika dívčí obecné školy (1924-1940).

Jak uvádí archivní záznamy z Městského muzea Horažďovice (D 142 – dívčí měšťanská škola veřejná), od doby svého založení byla škola umístěna v budově chlapecké měšťanské školy, a to přesněji ve druhém patře této budovy. Zpočátku byla její správa školy spojena se správou dívčí obecné školy v Horažďovicích, což bylo podmínkou zemské školní rady. Řídícím učitelem byl jmenován učitel z chlapecké měšťanské školy Jan Měřička.

Kronika dívčí měšťanské školy (1940-1974) uvádí, že výnosem ze dne 7. 1. 1924 oznámila zemská školní rada v Praze, že netrvá na své podmínce společné správy, a tak došlo k rozdělení škol. Následně přišlo i konečné obsazení míst ředitelů na obou školách dne 1.2. 1925.

K výraznějším změnám nastalo v roce 1941, kdy dochází na popud ministerstva školství a národní osvěty dne 27.8. ke změně názvu měšťanských škol na školy hlavní.

Odpověď na otázku vyučování na zdejších školách je uvedena v Kronice chlapecké měšťanské školy v Horažďovicích (1892–1940). Školní rok býval ve všech školách v Horažďovicích zahajován dne 16. 9. o 8. hodině ranní v kostele sv. Petra a Pavla. Zde se konaly bohoslužby, kterých se zúčastnili všichni žáci se svými učiteli. Po mši se všichni žáci odebrali domů. Druhý školní den začínal promluvou řídícího učitele k žákům, který vybízel k mravnosti a pilnosti, poté každý třídní učitel žákům sdělil školní řád, rozvrh na daný školní rok a seznam učebnic, které budou tento školní rok potřebovat. Výuka začala tentýž den odpoledne.

Co se týká konce školního roku, ten náležel na 31.7. a probíhal podobně jako začátek školního roku. Rozdíl byl pouze v tom, že po bohoslužbě ke každé třídě promluvil jejich třídní učitel a poučoval žáky, jak se mají o prázdninách chovat a poté jim rozdál vysvědčení.

5. KONGREGACE ŠKOLSKÝCH SESTER DE NOTRE DAME

„Z obětí kříže na Golgotě, z proudů krve pronásledování první církve povstala nejvyšší a nejširší organizace světa – Církev a po všechny časy žádá si její zdar krvavých obětí těla a nekrvavých, ale za to těžších zápalů duší.“ Tato slova autora spisu „Eucharistie a práce“ P. Ericha Przivary T.J., platí o církvi katolické, lze je však říci o každé organizaci církevní i o každé družině řeholní.

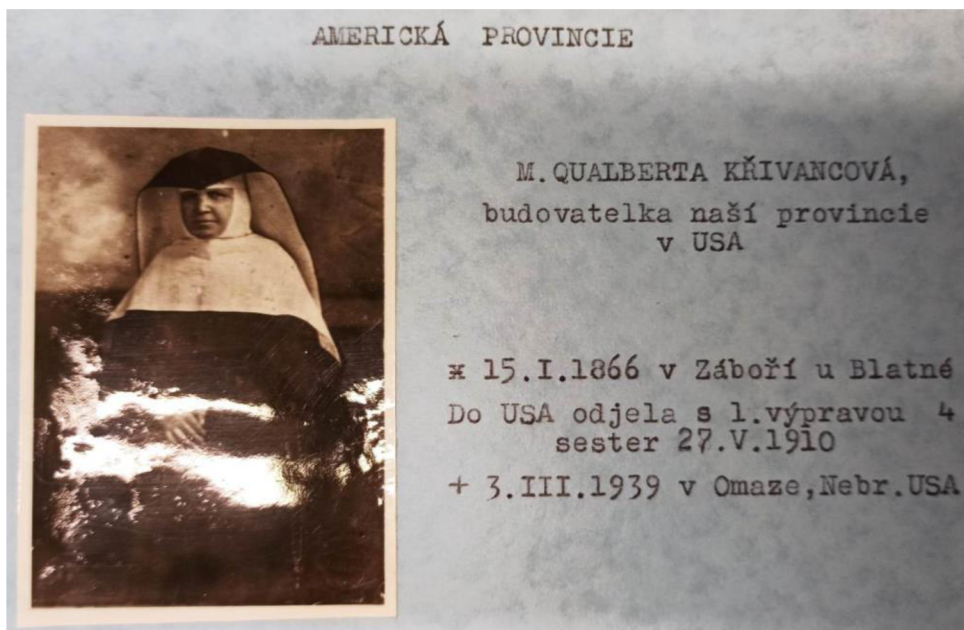
Za informace k této kapitole velmi děkuji S. M. Janě de N.D.. V kapitole odkazuji i na informace, které my byly sděleny S. M. Janou de N.D..

5.1 Vznik Kongregace školských sester de Notre Dame ve světě

„Školské sestry de Notre Dame, česká větev širšího společenství sester de Notre Dame založeného ve Francii počátkem 17. století sv. Petrem Fourierem a bl. Alexií Le Clerc, působí v Čechách od roku 1853 a před rokem 1950 byly nejrozšířenější českou učitelskou kongregací.“ (internetová stránka řehole.cz, <https://www.rehole.cz/>)

V současnosti má tato kongregace provincie ve čtyřech zemích – České republice, Slovensku, Německu a USA. Společenství vychází z řehole sv. Augustina, která klade důraz na bratrství/sesterství a kvalitu komunitního života.

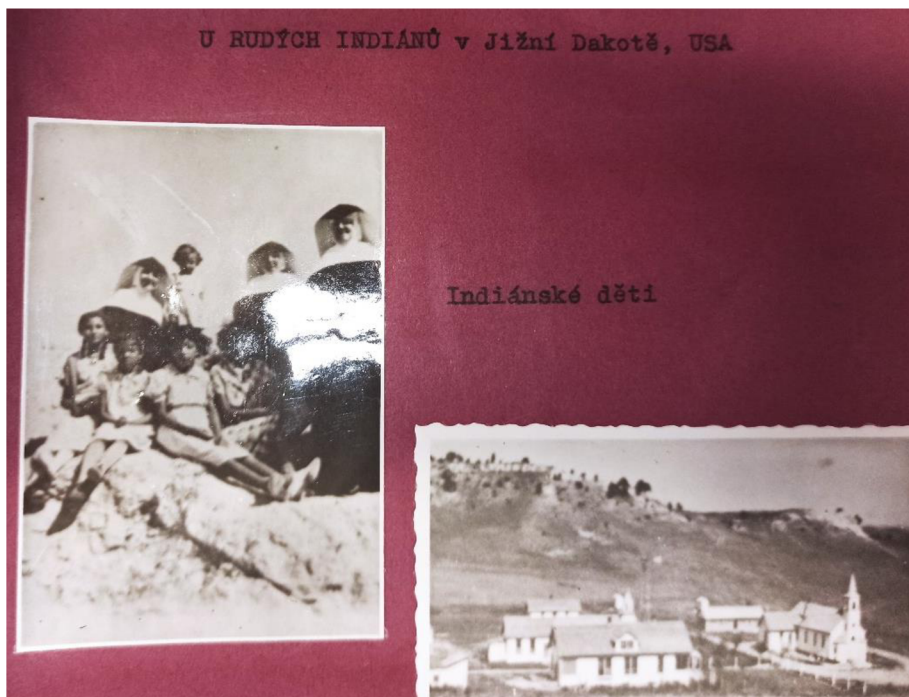
V České republice máme nyní čtyři komunity: v Praze, Hradci Králové, Českých Budějovicích a Horažďovicích. Podle možností se v každé z nich snaží věnovat výchovně-vzdělávací činnosti ve školách, školkách i při volnočasových aktivitách.

Obrázek 22: ukázka americké provincie

Obrázek 23: obydlí sester v misijní stanici v Americe

Obrázek 24: fotografie s rudými indiány

5.2 Rozšíření kongregace do Čech

Pravdivost slov zmiňovaných v kapitole 6 zakusil plnou měrou i zakladatel Kongregace školských sester de Notre Dame v Čechách, chudý vesnický kaplan P. Gabriel Schneider. Dr. Beran (1931) popisuje, že P. Gabriel Schneider věděl dobře, že důkladný způsob vyučování a křesťanská výchova mládeže je nejbezpečnějším a nejvydatnějším prostředkem k podpoře lidského blaha, proto vystavěl v bouřlivých letech 1847–1848 s velkými obtížemi klášter a školu ve svém působišti Hyršově. Sám první učitelky vzdělával a některé dívky, které se ukázaly jako velmi schopné, poslal nejprve ke Školským sestrám sv. Františka ve Štýrském Hradci a poté do Mnichova v Bavorsku k Chudým Školským sestrám de Notre Dame, aby se tu vzdělaly za učitelky a poznaly život řeholní.

Toto působení sester z Hyršova lze pokládat za počátek šíření myšlenek Kongregace školských sester de Notre Dame. Z Kroniky Kongregace školských sester de Notre Dame v Horažďovicích (1904-1949) se dočítáme, že pro počátky Kongregace v Čechách byl důležitý rok 1853, kdy dvě novicky vykonaly noviciát v Mnichově a řeholní sliby z rukou kanovníka Dr. Vojtěcha Mokrého a šest dívek přijalo řeholní roucho. Postupem času řeholnic přibývalo a klášter v malé šumavské vesničce Hyršově už nedokázal tolik

chovanek, žákyň a řeholnic uživit a ubytovat, a proto byl nucen P. Gabriel Schneider najít rozsáhlejší mateřský klášter pro vzniklou kongregaci. Již v roce 1853 zakoupil starý zpustlý klášter v Horažďovicích.

Cílem řádu bylo poskytovat kvalitní vzdělání a náboženskou výchovu zejména pro chudé dívky, což sestry pilně plnily po celou dobu svého působení. Největších změn se sestry dočkaly v období dvou světových válek. Jak zmiňuje Jakšičová (1. díl 2012), řád byl oficiálně uznán až v roce 1910 papežem Piem X.. Z dochovaných dokumentů lze vyčíst, že Kongregace před 2.světovou válkou měla 1110 sester působících v Československu a USA a patřila k nejpočetnějším českým řeholím.

Nejvíce krušné časy zažily členky kongregace v meziválečném období a v období 2.světové války. Jak uvádí kronika Školských sester z Horažďovic (1904-1949), během druhé světové války čelil řád vlně nacistických perzekucí.

Nejprve došlo k vynucenému vytvoření samostatné slovenské provincie, jinak by na Slovensku Kongregace nemohla pokračovat ve své činnosti.

Později byly kláštery řádu a také vyučovací ústavy v českých zemích zabrány. Pro porušení zákazu o přijímání novicek německého původu byly tři představitelé kongregace v roce 1943 zatčeni. Jakšovičová (1.díl 2012) zmiňuje, že mezityto tři zatčené patřily i Ernestine Hufnagl, která byla představená kláštera v Bystřici nad Úhlavou a Epiphanie Pritzl, která byla představená české provincie. Obě zemřely v koncentračních táborech. V této době byly sestry brány jako určitá vlna odboje, a proto byly také často kontrolovány a při pochybnostech o jejich oddanosti k říši posílány do koncentračních táborů.

S. M. Jana de N.D. uvádí, že po válce byla činnost řádu obnovena a vyučovací ústavy opět otevřeny, ale v roce 1949 je bez náhrady zabral stát, který k nim přibíral i kláštery, v nichž byly zhusta umístěny sestry řádu. V některých případech byly sestry násilím vyhnány, v jiných jim bylo nabídnuto, že mohou zůstat, budou-li dále vyučovat bez řeholního oděvu a podle osnov jednotné socialistické školy. Tyto nabídky byly sestrami jako nepřijatelné odmítnuty.

5.3 Počátky Kongregace školských sester de Notre Dame v Horažďovicích

Jak již bylo zmiňováno, počátek vzdělávacího působení tohoto řeholního společenství se datuje od roku 1910, přičemž již v roce 1903 dochází k papežskému schválení Stanov Kongregace chudých sester pod ochranou Panny Marie (de Notre Dame), které platily pro horažďovický mateřinec v diecézi českobudějovické. Stanovy byly vydány v knižně na náklad kongregace v Horažďovicích nejen v české verzi, ale vyšli také v latině a němčině. Vlastní text Stanov se skládá ze čtyř dílů, přičemž poslední díl se podrobně zabývá správou škola výchovných ústavů.

P. Gabriel Schneider zakoupil v roce 1853 starý zpusťlý klášter v Horažďovicích, jak bylo zmiňováno v kapitole 6.2. za částku 5 500 zlatých, i za cenu dlouhodobého zadlužení.

V této době horažďovické školské sestry zanechali velkou stopu i v Českých Budějovicích za pomoci Nově zvoleného budějovického biskupa Jana Valeriána Jirsíka, který podporoval české obyvatelstvo ve výrazně poněmčených Českých Budějovicích. Díky němu vznikly obecné školy a gymnázia s českým vyučovacím jazykem. Jak uvádí Polc (1995), on byl postavou, která povolala do Českých Budějovic horažďovické školské sestry, které tu založily první českou dívčí školu.

V roce 1851 se konala předepsaným způsobem také volba první generální představené, se sídlem v Horažďovicích, kterou se stala S. Marie Terezie Franzová. Poté nastává boj, zda hlavní centrum udržet v Horažďovicích, či ho přesunout do německého Bavorska. V této otázce se velmi projevilo vlastenectví P. Gabriela Schneidera, jak uvádí Švecová (2000), díky kterému hlavní centrum kongregace zůstává v Čechách, i přes to, že v kongregaci výrazně převládali německy mluvící školské sestry.

Roku 1862 se poprvé objevily spory mezi církevní školou a učiteli veřejných dívčích škol, jak uvádí Vaněk (2011). Obec zamýšlela předat Školským sestrám dvě až tři třídy, ovšem narazila na nepochopení učitelů. Kongregace z tohoto důvodu realizovala veřejné zkoušky studentek, jež skončily velice úspěšně. Tyto zkoušky velice popudily učitele obecních měšťanských škol, kteří veřejnou peticí požádali purkmistra, aby klášteru třídy nepředával. Purkmistr petici nepřijal z praktického důvodu – na klášterní škole byla dána přednost češtině před němčinou.

V letech 1884 a 1891 došlo k dalším stavebním úpravám a ke vzniku budov pro školní účely, které sloužily kongregaci až do doby německé okupace. Když se v roce 1890 začaly sestry zabývat zemědělskou činností, koupily od Maltézského řádu dvůr a hospodářské budovy a po jejich výměně za podobné na protější straně silnice se celý areál kláštera stal uzavřeným celkem jak uvádí Jakšičová (2. díl 2012).

Tabulka 1: počet zákyň ve škole školských sester z Kongregace de Notre Dame v Horažďovicích (vlastní tvorba)

školní rok	I.třída	II.třída	III.třída	IV.třída	celkem	učební kurz
1904/1905	36	42	X	N	78	N
1905/1906	X	x	32	x	101	X
1906/1907	X	x	X	x	114	X
1907/1908	X	x	X	x	104	X
1908/1909	X	x	X	x	114	X
1909/1910	X	x	X	x	133	X
1910/1911	X	x	X	x	128	X
1911/1912	X	x	X	x	116	X
1912/1913	X	x	X	x	115	X
1913/1914	X	x	X	x	87	X
1914/1915	X	x	X	x	71	X
1915/1916	31	25	29	x	x	X
1916/1917	32	39	40	x	111	X
1917/1918	41	44	42	x	x	X
1918/1919	49	48	43	x	140	X
1919/1920	79	71	49	x	x	X
1920/1921	83	90	65	x	x	X

1921/1922	X	x	X	x	263	X
1922/1923	X	x	X	x	210	X
1923/1924	64	60	58	x	207	25
1924/1925	63	47	34	x	x	20
1925/1926	X	x	X	x	158	X
1926/1927	44	32	47	x	161	18
1927/1928	39	46	43	x	160	32
1928/1929	37	49	39	x	148	23
1929/1930	35	47	47	x	x	27
1930/1931	39	40	42	x	x	25
1931/1932	37	42	28	x	x	32
1932/1933	46	39	36	x	x	22
1933/1934	44	51	37	x	x	26
1934/1935	55	42	47	x	x	26
1935/1936	43	48	36	x	x	35
1936/1937	36	43	45	x	153	29
1937/1938	45	43	40	x	163	35
1938/1939	40	50	34	x	158	34
1939/1940	48	43	43	x	160	27
1940/1945	X	x	X	x	x	x
1945/1946	X	60	49	47	x	43
1946/1947	46	x	51	47	178	34
1947/1948	49	50	X	56	187	32
1948/1949	44	39	45	x	164	36

Další informace o této škole spadají do roku 1904, kdy je učiněn první zápis do kroniky školských sester de Notre Dame v Horažďovicích (1904-1949) tímto zápisem: „*Potřeba měšťanské školy pro dívky, jevící se se v Horažďovicích vždy více, byla kongregace školských sester d.N.D. pohnutkou, založiti školu tu ve svém ústavě na oslavu padesátiletého jubilea trvání kongregace naší v Čechách r. 1903. Leč pro mnohé překážky uskutečněno přání představených až v roce příštím 1904, když za přičinění Slovatného Pána Josefa Sedláčka, c.k. okresního školního inspektora, dovoleno c.k. zemskou školní radou (výnosem ze dne 20.května 1904 č.19120.) otevřiti měšťanskou školu.*“ (kronika školských sester de Notre Dame, 1904-1949, s.nestránkováno)

První školní rok se na tuto školu přihlásil překvapivý počet žákyň 78 a to i žákyně, které měly do školy 1,5 -2 hodiny pěšky. Jak uvádí i následující tabulka (tabulka č.1). Při škole byl zřízen i internát pro dívky z velmi velké dálky.

Nové vybavení do školy bylo velmi závislé na dobrovolných darech škole, ať už to byly sady motýlů, naučné časopisy, modely těles, mapy, či vycpané modely kosa či ledňáčka. Následující školní rok byla škola rozšířena i o III.třidu, jak dokládá předchozí tabulka.

Každý školní rok dostávala škola tzv. subvenci (příspěvek) od zemského gubernia. Za tento příspěvek byly kupovány hlavně učební pomůcky, které škola nedostala darem od některého z chleboďárců. Jak dále vychází z kroniky školských sester de Notre Dame školské sestry s žákyněmi každý rok slavily svátek Jeho Veličenstva Františka Josefa I. a to celodenními bohoslužbami a zpěvem hymny habsburského domu. První zmínky nejen o škole ale i o dění mimo školu se lze dočíst až o poznámkách z první světové války.

Za této války byla škola povinna odvádět dary válečnému úřadu ať už v podobě naturální, či v podobě oblečení a dek. Velmi silně školu zasáhla smrt Jeho Veličenstva Františka Josefa I., který skonal dne 21. listopadu 1916. Tato smrt a následné truchlení sester a žákyň je popsáno spolu s jmenováním nového císaře Karla I. na čtyřech stranách, je mu tedy věnována velká pozornost. Jak lze vyčíst z grafu 1. počet žákyň se v letech první světové války držel pod hranicí průměru. Napomohlo tomu jak nechávání dívek doma rodiči, kvůli válečnému konfliktu tak propuknutí španělské chřipky ke konci této války, tak i ochabnutí vztahu lidí k církvi.

Po první světové válce však byl překvapivě zaznamenán nárůst žákyň, a proto musela být ve školním roce 1919/1920 přesunuta I. a II. třída do bývalých učeben německé školy měšťanské. Rok na to je i založen učební kurz, který je o rok na to oficiálně potvrzen. O tomto kurzu hovoří ve své publikaci Jakšičová (2012 druhý díl), kdy tento kurz obsahoval buď pětiměsíční kurs hospodyňský a někdy též kurs šití prádla a šatů. Ostatně tyto věci se vyučovaly i v ostatních třídách této školy. V tomto školním roce začali i každoroční velké oslavy vyhlášení samostatného Československého státu. Tyto oslavy byly doprovázeny církevními průvody, bohoslužbami, zpěvem hymny a hraním nacvičených divadelních her na počest tohoto významného dne.

Ve školním roce 1924/1925 byla při škole otevřena i školní kuchyně, jak dokládá kronika kongregace š.s. de N.D..

Zásadní rekonstrukce škola zažívá v druhé polovině dvacátých let, kdy byly do tříd pořízena kamna a všechny tabule vyměněny za nové Martínkovy. Následně v tomto roce byla podána žádost o snížení hodin domácích prací v učebním kurzu. Následující školní rok bylo zřízeno školní hřiště, které nahradilo velmi zarostlý kus pozemku v areálu školní zahrady.

Krokem do moderního světa, jak uvádí kronika kongregace bylo i v roce 1931/1932 zakoupení školského rozhlasu. O kroku do moderního světa se dá zařadit i inzerát z farního věstníku (1928, ročník 2.): *„Ústav Školských sester de Notre Dame v Horažďovicích, poskytne Vašim dcerám potřebné vzdělání pro život. Má svůj vlastní dívčí penzionát, opatřený všemi moderními vymoženostmi. Chovankám umožněn jest volný pohyb po rozsáhlých zahradách ústavních. Pensionát chovanek opatřen jest moderně zařízenými koupelnami. Vzdělání dívek jest zaručeno tím, že ústav má svou vlastní čtyřtřídní školu občanskou, opatřenou právem veřejnosti. Dívky se vzdělávají ve vaření a samostatném vedení domácnosti, v jemném vyšívání, jakož i šití prádla a šatů. Ústav má dále školu cizích řečí (francouzština, angličtina, němčina), školy hudby a zpěvu, školu zručného psaní na stroji dle soustavy desetiprstové, těsnopisu. Všechny učitelky těchto škol mají státní diplomy o svém vzdělání.“*

V květnu 1937 navštívil tuto školu a kraj nově zvolený prezident ČSR dr. Edvard Beneš, na své návštěvě jižních Čech se svou chotí. Kronika kongregace tuto událost vystihuje

jako světlý okamžik v tomto roce, kdy všichni občané Horažďovic jednotně se správou města se spojili na přípravy příjezdu hlavy státu. Prezident Beneš přijel společně s chotí 8. května v 9. ráno na vlakové nádraží společně se svojí chotí, kde jej přivítal starosta města dr. Karel Pták společně s okresním hejtmánem dr. Rynešem. Mezi přivítacím průvodem byla i sestřenice Edvarda Beneše s. M. Desponsata Palátová, odborná učitelka této školy a svěřenkyně této školy. Pan prezident krátce promluvil k všem přítomným pozdravil se se všemi přítomnými a po necelé půl hodině pokračovali manželé Benešovi dál na cestě do Sušice a Klatov. Na delší čas se manželé zastavili v Horažďovicích, již téhož dne okolo páté hodiny, kdy se vraceli autem z Klatov. Lidé provolávali nadšeně „Sláva“ a „Ať žije president“ a účastnili se slavnostních průvodů a uctíváním ČS národních znaků. Většinu času trávili manželé Benešovi s jejich příbuznou s. M. Desponsatou Palátovou.

Obrázek 25: vítání presidenta Beneše u kostela

Obrázek 26: vítání presidenta Beneše na nádraží

Obrázek 27: prezident Beneš se svojí sestřenicí s. M. Desponsatou Palátovou

Během druhé světové války byla škola nacisty uzavřena, pro přílišný nacionalismus a do provozu byla vrácena až v roce 1945.

O konci této školy hovoří zápis v kronice ze školního roku 1948/1949: „Zemská školní rada v Praze výnosem ze dne 3.července 1948, čís. II/2-3383/4ai 1946, schválila na šk. rok 1948/49 tuto organizaci naší školy, nazvané teď II.střední škola dívčí v Horažďovicích:

a) střední škola: 3 postupné třídy,

b) jednoroční učební kurs: 1 třída.“

6. PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 Cíl práce

Cílem praktické části práce je zodpovězení výzkumných otázek, které se soustředí na období 1939-1947, a to za pomoci obsahové analýzy školních kronik, či kronik obecních na vybraném vzorku.

Vybraný výzkumný vzorek budou tvořit školy v Horažďovicích a vybrané školy z okolí Horažďovic. Tyto školy budu popisovat podle předem dané struktury: Vznik školy a důvody vzniku školy; počty žáků ve škole při zřízení školy, na přelomu staletí a při první a druhé světové válce (pokud jsou tyto počty zmíněny v daných školních kronikách), zajímavost z kroniky. Mým cílem bude analyzovat školní kroniky škol na Horažďovicku a aplikovat výsledky na výzkumné otázky a následně vyhodnotím zjištěné informace a formuluji výsledky šetření.

6.2 Výzkumný problém

Jak se podepisuje období od vzniku protektorátu v roce 1939 do osvobození roku 1945 v jednotlivých vybraných školách v Horažďovicích a okolí.

6.2.1 Výzkumné otázky

1. Jakým způsobem bylo zaznamenáno zřízení Protektorátu Čech a Moravy v kronikách vybraných škol na Horažďovicku a Horažďovicích?
2. Jak se projevovala ve vybraných kronikách na Horažďovicku a v Horažďovicích nacistická propaganda v letech 1939-1945?
3. Jak se proměňovaly počty žáků a učitelů ve vybraných kronikách na Horažďovicku a v Horažďovicích v závislosti na dějinných událostech v období 1939-1947?

6.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek této bakalářské práce budou tvořit školy zmiňované v teoretické části.

Školy v Horažďovicích: Obecná škola chlapecká, Obecná škola dívčí, Měšťanská škola dívčí, Měšťanská škola chlapecká a škola Kongregace školských sester de Notre Dame

Školy na horažďovicku: Obecná škola v Břežanech, Obecná škola v Chanovicích, Obecná škola v Komušíně, Obecná škola v Malém Boru, Obecná škola v Pačejevě, Obecná škola ve Slatině, Obecná škola ve Slatině, Obecná škola ve Velkém Boru a Obecná škola ve Veřechově.

6.4 Metodologie práce

V praktické části se zaměřím na kvalitativní analýzu obsahu školních kronik na Horažďovicku i v samotných Horažďovicích. Analýza obsahu je jedna z analytických metod, resp. jedna z technik analýzy dokumentů, směřující k uspořádání a odhalování latentní informace v písemných materiálech nejrůznějšího druhu. Je postavena na objektivním, systematickém a kvantitativním popisu zjevného obsahu sdělení. (Sociologický ústav AV ČR, 2018). V každé zvolené školní kronice budu analyzovat zkoumané roky mé bakalářské práce. V případě, že nebudou k dispozici místní školní kroniky, zaměřím se na analýzu obecních kronik. Konkrétní kritéria mé analýzy budou zaměřeny na roky 1939-1947, kdy budu komparativně srovnávat mnou zjištěné informace z těchto kronik v mnou zvolených výzkumných otázkách. Následně tyto informace využiji abych dobře dokázal popsat výzkumné vzorky, dle popsaných kritérií výše.

Pro každý výzkumný vzorek jsem zvolil přesnou strukturu, podle které budu jednotlivé venkovské školy na Horažďovicku popisovat. Nejprve se budu věnovat otázce vzniku a důvodu pro vznik jednotlivých škol, poté popíši, jak se vyvíjely počty žáků na přelomu 19./20. a v období první a druhé světové války, a to pouze pokud k tomu jsou dostupné informace. Otázku prudkého nárůstu či úbytku žáků v období druhé světové války a krátce po ní budu dále analyzovat ve výzkumné otázce č. 3. Posledním bodem záměru bude zajímavost, či událost týkající se školy, která byla uvedena v její kronice. V práci jsem použil analýzu školních dokumentů, archivních dokumentů města Horažďovice, dále jsem pracoval s archivními dokumenty primární povahy a rozpracoval dané kapitoly tak, aby čtenář mohl nahlédnout do tématu historie školství na Horažďovicku v letech 1845-1947.

6.5 Výsledky výzkumného šetření

6.5.1 Jakým způsobem bylo zaznamenáno zřízení Protektorátu Čech a Moravy v kronikách vybraných škol na Horažďovicku a Horažďovicích?

Den 15. března roku 1939, den, kdy vznikl protektorát Čechy a Morava, přinesl nejen pro školství velkou nejistotu do budoucna. Každá z kronik se o tomto tématu zmiňuje jiným způsobem (ať již pouhou zmínkou či celým odstavcem), nebo se kroniky o tomto tématu nezmiňují vůbec. V některých případech je proto přihlédnuto i k obecním kronikám.

Břežanská školní kronika se zmiňuje, že: *"české země odevzdaly svůj osud pod ochranu Říše"*. Citace kroniky v Malém Boru zní totožně: *"President českého státu Dr. Emil Hácha prohlásil, že klade osud českého národa a České země s plnou důvěrou do rukou Vůdce německé říše"*. Kronika tedy ještě dodává slova "s plnou důvěrou" a že: *„Vůdce přijal toto prohlášení a rozhodl se, že přijímá český národ pod ochranu Německé říše a že mu zaručí autonomní vývoj národního života a jeho vlastní svébytnost"*. Obec Komušín měla zařízenou jen obecní kroniku, která se této události nevěnuje. Stejně tak jako v obci Veřechov. Tato obec sice školní kroniku zřízenou měla, ale o vzniku protektorátu Čechy a Morava, zde nebyla ani zmínka. Jediné proniknutí ideologie nacismu zaznělo ve větách: *"Podle usnesení rady měly být veškeré školní místnosti vyzdobeny státním střední znakem, jakožto jediným symbolem státní svrchovanosti. Později bylo nařízeno odstraniti ze školních místností obrazy dosavadních dvou presidentů Masaryka a Beneše"*. Ostatně tomu tak bylo na všech ostatních školách. Závěr tohoto školního roku je popsán slovy: *"S pocity prožitých bolestí posíláme školní rok 1938/1939 do nenávratna – s pevnou odvahou do dalšího života uvítáme rok příští"*. Z těchto slov se můžeme jen domnívat, zda byly psány na základě vyhlášení protektorátu či nikoliv. O dni vyhlášení protektorátu se nic nedovídáme ani ze školní kroniky v Pačejově, ačkoliv se kronika o některých událostech tohoto roku zmiňuje velmi podrobně. O tomto dni jsou ale podrobněji zaznamenané informace ve školní kronice obce Chanovice. Je zde popsán sled událostí, které nastaly: *„V měsíci březnu bylo rozhodnuto o novém osudu našich zemí. 14. března 1939 rozhodl slovenský sněm při tajném jednání, že Slovensko se stává samostatným státem. Totéž se stalo i s Podkarpatskou Rusí. Z Československé republiky zůstávají jen*

Čechy a Morava. President dr. Emil Hácha navštívil v noci ve středu Vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera. Po rozmluvě s Vůdcem, německým maršálem Goeringem a zahraničním ministrem Ribentropem byla podepsána dohoda, v níž president českého státu prohlásil, že klade osud českého národa a České země s plnou důvěrou do rukou vůdce Německé říše. Vůdce přijal toto prohlášení a rozhodl se, že přijímá český národ pod ochranu Německé říše a že mu zaručí autonomní vývoj národního života a jeho vlastní svébytnost. Německé vojsko už 14. března večer obsadilo Moravskou Ostravu. Později Vítkovice, Frýdek, Místek. Ve středu ráno 15. března v 6 hod. vstoupily motorizované oddíly německé armády několika proudy do Čech a Moravy. Během dopoledne bylo obsazení provedeno. Počasí bylo toho dne zimní. Vůdce a říšský kancléř sledoval obsazování. Do Prahy přijel v 19 hod. 15 min. Ve čtvrtek dne 16. března vydal výnos o Protektorátu Čechy a Morava. V čele Protektorátu je říšský protektor. Byl jím jmenován šlechtic Konstantin von Neurath.“ Jak se ale osud dotkl této školy, se z kroniky nedovídám. Ve Svěradicích neexistovala školní kronika, proto jsou informace čerpány z kroniky této obce.

Lze ji vnímat silně protinacisticky a ze slov pisatele příchod tohoto dne jako marné volání o pomoc, tudíž i obavy z let následujících. Z kroniky cituji: *"po smutných podzimních událostech roku 1938 po zabrání pohraničí a po ztrátě horního Chodska přišel neblahý den 15. března 1939. Ztráta samostatnosti, německá okupace, Protektorát. Veškeré činy o sabotážní činy trestají se smrtí. Říšský protektor Neurath varuje Čechy před činy nepřátelskými říši."* Kronika uvádí, že v té době bylo dusno a nastalo "ticho před bouří". V kronice měšťanské školy v Horažďovicích vznik protektorátu komentují slovy *"Nebylo nám přáno, abychom v klidu a míru oslavili 20. výročí naší republiky. Diplomatický zápas o změně hranic skončil v náš neprospěch."* V řádcích se dále dočítám, že státní znaky musely být ukryty do školních archivů a že začalo šetření o árijském původu učitelů. Kronika se dále zmiňuje o prezidentu Benešovi, který vybízí všechny ke statečnosti a svornosti.

6.5.2 Jak se projevovala ve vybraných kronikách na Horažďovicku a v Horažďovicích nacistická propaganda v letech 1939-1945?

První náznaky působení nacistické propagandy lze v kronikách spojit až s datem, kdy byl založen Protektorát Čechy a Morava. Působení německého živlu nejen v Horažďovicích a na Horažďovicku bylo velmi rychlé a důkladné, jak se například dozvídáme z kroniky obce Svěradic: *„Prvním protektorem v Čechách a na Moravě byl von Neurath. V čele všech úřadů policie, četnictva atd. byly Němci, řeči se muselo užívat němčiny a zdravení zdviženou pravicí. Nikdo netušil hlubokého dosahu těchto událostí a vlastenec se dívá s dojetím na kraj krásný milý, na kraj ryze český, obývaný hrdým a nesmlouvavým českým lidem, na kraj, jehož zabráním bylo tímto národem tolik vzpomínáno.“* (kronika obce Svěradice 1925-1988, s.59).

6.5.2.1 Působení ideologie na žactvo

Jak se téměř shodně zmiňují školní kroniky v Břežanech a měšťanských škol chlapeckých a dívčích v Horažďovicích, necelé dva měsíce po počátku invaze německých vojsk bylo žactvu zakázáno shromažďování na ulicích, což se týkalo i malých shluků žactva. Zákaz shlukování měl totiž předejít případnému protinacistickému smýšlení, které by se mohlo mezi lidmi navzájem šířit. Dále byly zakázány vycházky do přírody a pochodová cvičení. Například při exkurzy do galerie bylo nakázáno, že sraz žáků se nemá uskutečnit před budovou, ale ve vnitru budovy, jak je uvedeno v kronice měšťanské chlapecké školy v Horažďovicích: *„Pro žactvo všech škol byl vydán výnos min. škol. a nár. osvěty ze dne 20.listopadu 1939, jímž bylo žactvu zakázáno jakékoliv shromažďování na ulicích. Vzhledem k vážné době nebylo dovoleno chodit v hloučcích po ulicích, z téhož důvodu byly zastaveny hromadné vycházky do přírody a pochodová cvičení. Případné návštěvy výstav a podob., bylo nutno zařídit tak, aby se sraz dál až v budově podniku“* (kronika školy v Břežanech, 1892-1940, s.nestránkováno)

Následně bylo zrušeno i pořádání školních výletů, jak dokládá zápis z kroniky dívčí měšťanské školy: *„Školní výlet se nekonal, protože zákaz shromažďování žactva na ulicích byl rozšířen i na pořádání školních výletů.“* (kronika dívčí měšťanské školy, 1923-1940, s.111)

Za velmi významný milník v šíření propagandy lze považovat objednání školních časopisů psaných v němčině, které byly určeny pro starší žáky. O těchto časopisech se zmiňují pouze školní kroniky Malého Boru a měšťanské školy dívčí v Horažďovicích. Škola v Malém Boru pro své žáky objednávala časopis *Wir lernen Deutsch*, z kroniky cituji: „K snazšímu vyučování němčině objednáno třicet výtisků časopisů: *Wir lernen Deutsch*.“ (kronika školy Malý Bor, 1916-1948, s. nestránkováno)

Časopis *Jungeszeitung* pro své žáky objednávala škola měšťanská, což dokládá citace „*Vedle povinné četby byl pro trávení volného času žákyním III. ročníku objednán časopis Jugendszeitung.*“ (kronika dívčí měšťanské školy, 1923-1940, s.104)

Projev nacistické ideologie spatřuji v kritice pozdravu „Vlasti zdar“, který byl v hojně míře používán mezi žactvem, jak vypovídá kronika břežanské školy: „*Pan říšský protektor sdělil předsednictvu nár. rady dopisem ze 6.9. t. r. č. I. 1a – 932 toto: „Vyskytují se tu i tam případy, že v úředním styku úřadů a ústavů Protektorátu Čechy a Morava a samosprávy s Němci se používá pozdrav „Vlasti zdar“.*“ *Užívání tohoto pozdravu v poměru k Němcům je nevhodné a třeba se ho vzhledem k jeho politické povaze i jinak ve služebním styku vystříhati.*“ (kronika školy v Břežanech, 1940-1949, s. nestránkováno)

Komušínská obecní kronika se o tomto pozdravu zmiňuje trochu jinak: „Pozdrav Národního souručenství, které bylo u nás utvořeno místo všech jiných pozdravů, je „Vlasti zdar!“ a odpovídá se „Zdar!“.“ (kronika obce Komušínský, 1923-1994, s.82)

Podobné informace lze spatřit i v kronice Malého Boru.

6.5.2.2 Působení ideologie na správu a vzhled školy

Všechny nápisy měly být změněny na německo-české. Velmi důležité bylo, aby první nápis byl vždy německý a až druhý český. Pokud tomu bylo naopak, jednalo se o protivládání. Tuto změnu lze zaznamenat v kronice školy v Malém Boru: „*Z příkazu pana vrchního zemského rady z Klatov, označila m. š. r. na základě oběžníku o. š. v. č. 34/39, ve smyslu jazykových nařízení školní budovu německo-českým nápisem dne 13.12. 1939.* O této události hovoří i kronika měšťanské školy: „*Z příkazu pana vrchního zemského rady z Klatov byly školní budovy označeny německo-českými nápisy stejné*

velikosti. Místní škol. rada dala zhotoviti dřevěné tabule, jimiž zakryla původní nápisy.“
(kronika školy Malý Bor, 1916-1948, s.nestránkováno)

V tomto zápisu lze spatřit velmi velkou podobnost, ne jinak je tomu i u dalších projevů ideologie. Lze se tedy pádně domnívat, že bylo pisatelům kroniky doporučeno, jak o jaké události mají psát a co mají psát.

Na příkaz vrchního zemského rady z Klatov byly ve školách zabaveny všechny předměty české státnosti. V kronice měšťanské dívčí školy, cituji: *„Závadné obrazy na školách musely býti odstraněny. Okres. škol. výboru ve Strakonících zasláno 5 úředních obrazů presidenta bývalé republiky Československé Dr. Edvarda Beneše.“* (kronika dívčí měšťanské školy, 1923-1940, s.107)

Jelikož se o této informaci zmiňují všechny mé zkoumané kroniky a všechny ji podávají téměř stejným způsobem, nebudu již zde uvádět žádné další citace.

S touto událostí velmi blízko souvisí i následné revize žákovských i učitelských knihoven. Cituji kroniku školy v Malém Boru: *„Protože v žákovských i učitelských knihovnách se nacházely knihy s tendencí protiněmeckou, knihy spisovatelů se smýšlením Říši a nacionální myšlenky nepřátelským atd., nařízena revise, kterou prováděla učitelka – oprávkyně knihoven a proto, že na to sama nestačila, nařídil ř. uč. ostatním členům sboru pomoc v revisi.“* (kronika školy Malý Bor, 1916-1948, s.nestránkováno)

Kronika měšťanské školy dívčí v Horažďovicích se o této události vyjadřuje velmi podobným způsobem: *Revise knihovny 1939: „Podle výnosu zem. škol. rady ze dne 8.února 1939 byla nařízena prohlídka žákovské knihovny, odůvodněná tím, že nové poměry ve státě vyžadují, aby veškerá výchova posilovala národní vědomí občanů, jejich oddanost ke státu a vzájemnou snášlivost obyvatelstva.* (kronika měšťanské školy dívčí, 1923-1940, s.102)

Nahrazena byla i školní razítka, o čemž se zmiňuje pouze kronika brežanské školy: *„Dosavadní razítka odstraněna a nahrazena novými dvojjazyčnými s německým textem na prvním místě.“* (kronika školy v Brežanech, 1940-1949, s.nestránkováno).

Zásadní vliv ideologie lze spatřovat ve zrušení a zapečetění kronik. Brežanská kronika uvádí, že: *„Na základě výnosu m. š. a n. o. ze dne 6.11. 1940, č.138018/40 – I/1 bylo*

znovu nařízeno, aby všechny školní kroniky a jiné pamětní knihy, pokud se tak již dříve nestalo, byly ihned zabaleny, zapečetěny a uloženy do školního archivu.“ (kronika břežanské školy, 1940-1949, s.nestránkováno)

Nový školní rok má být již psán do nové školní kroniky. Kronika školy v Pačejově uvádí: *Zapečetění kronik 1940: „Poněvadž bylo nařízeno zapečetiti a na nepřístupná místa uložiti všechny školní kroniky, jakožto knihy závadné, končíme i v této kronice, založené r. 1878 veškeré zápisy a ptáme se: „Co bude dál? Jaký osud přinesou Českému národu dny a měsíce příští* (kronika obecné a národní školy Pačejov, 1880-1953, s. 164)

Na konci školního roku 1940 byly školní kroniky zapečetěny a uloženy do archivu či sklepa a nesměly být obnoveny. Jak uvádí kronika obecné a národní školy Pačejov (1880-1953): *„Poněvadž bylo nařízeno zapečetiti a na nepřístupná místa uložiti všechny školní kroniky, jakož to knihy závadné, končíme i v této kronice, založené r. 1878 veškeré zápisy a ptáme se: „Co bude dál? Jaký osud přinesou Českému národu dny a měsíce příští?“ Na to je však těžko odpověděti, neboť válka zuří a každým okamžikem hrozí přenést se na celý svět.*“ (kronika obecné a národní školy Pačejov 1880-1953, s.464)

Většina z nich se mohla znovu nadechnout k životu až po konci 2. světové války. Bohužel některé se již do života nikdy nevrátily. Zajímavý je i fakt, že některé kroniky, jsou zpětně doplněny o zápisky z let 1940-1945 a v některých se pokračuje až rokem 1945 a dějinách 2. světové války se pisatel zmiňuje pouze okrajově.

Kronikami začínající až rokem 1945 jsou kroniky obce Malý Bor a Pačejov. Kronika Malého boru uvádí: *„Úvodem omlouvá se pokračovatel této kroniky, že tato nebude úplná, bude scházet mnoho dokumentů a jiných dat příznačných pro duch vládnoucí na té které škole.*“ (kronika školy v Malém Boru, 1916-1940, s.nestránkováno)

Kronika obecné a národní školy Pačejov: *„Když 28.června 1940 byla uzavřena a bohudíky dočasně uzavřena, tato kronika, nikdo netušil, že ještě plných pět nekonečných let bude český národ svírán v drápech německých katanů.*“ (kronika obecné a národní školy Pačejov, 1880-1953, s.467)

Podobně, ale více razantněji se jednalo se školou školských sester de Notre Dame, které měly z horažďovických škol největší vlastenecký cit. Tato škola ve své kronice uvádí své

dobové názory na národní politiku a události a je na tomto základě také velmi vysoce perzekuována, jak dokládá zápis, který hovoří k letům 1940-1945: „V době okupace nastaly naší škole zlé časy. Po dlouhém šetření všech učitelských sil a zkoumání ducha na škole byla naše škola rozhodnutím ministerstva školství ze dne 24.9. 1942, č. 42-I/1 zrušena. Žákyně musely ihned opustiti školu. Čekaly jsme na to stále, a přece nás to ohromilo. Bylo nám líto žákyň, které nás opouštěly s pláčem. Od Němců jsme (jsme) nemohly čekat nic lepšího. Stále se proti kongregaci Školských sester de Notre Dame zahrocovalo ostří, zakázali i soukromé hodiny. Dle výroku K.H. Franka musí Školské sestry zmizet, jsou příliš vlastenecké. V prosinci r. 1943 zajali naši generální představenou M. Fabiolu Dítkovou, která strádala v Ravensbrücku v koncentračním táboře až do převratu. Nejvíce jsme byly utištěny v r. 1944, kdy nám zabrali dům pro SS. Vystěhovaly jsme kabinet i tělocvičnu do soukromých domů v Horažďovicích. V říjnu přijelo gestapo a každé sestře určilo, kam má jít. Učitelky byly 7 měsíců ve vyhnanství.“ (kronika školy Kongregace školských sester de Notre Dame, 1904-1949, s.nestránkováno)

6.5.2.3 Působení ideologie v běžném životě

Jako velmi zajímavou lze vnímat zmínku o zákazu slavení 28.října. O tomto svátku se z mnou zkoumaných kronik zmiňuje pouze kronika měšťanské školy dívčí v Horažďovicích: „Pro den 28.října 1939 bylo zvláštním oběžníkem učiněno opatření, aby to byl všední den pracovní. Žactvo bylo ve smyslu téhož oběžníku poučeno, aby se nedala strhnouti k tichým demonstračním projevům např. nošení černých vázanek, smutečních pásek a čepic takzvaných Masaryček, chození s kloboukem v ruce atd.. Rodičům nebo jejich zástupcům bylo naléhavě doporučeno, aby své děti přiměřeně napomenuli a drželi je doma po skončení vyučování.“ (kronika měšťanské školy dívčí, 1923-1940, s.106)

Naopak oslavy narozenin vůdce Říše Adolfa Hitlera 20. dubna 1940 je téma, které se nalézá ve všech mnou zkoumaných kronikách. Tyto oslavy probíhaly v Horažďovicích a na Horažďovicku velmi podobným způsobem. Kronika břežanské obecné školy vypráví: „V den 20. dubna k oslavě 50. narozenin říšského kancléře Adolfa Hitlera bylo nařízeno vyvěsiti vlajky a ve školách se nevyučovalo.“ (kronika školy v Břežanech, 1940-1949, s.306)

Školní kronika obce Veřejchov, citují: „Dne 20. dubna 1940 dožívá se jednapadesáti let svého věku Vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler.“ (kronika školy v Břežanech, 1940-1949, s.nestránkováno)

Kronika školy v Pačejově hovoří takto: „Podle nařízení mšano byly na všech školách oslaveny jednotně 51 nar. říš. Kancléře Adolfa Hitlera. Všichni žáci se sešli ve 2. tř. a spr. Školy promluvil o významu tohoto dne. Dne 20.4. bylo na všech školách prázdné.“ (kronika školy Pačejov, 1880-1953, s.463)

Podobným způsobem probíhala oslava zřízení Protektorátu Čech a Moravy. Kronika obecné a národní školy v Horažďovicích se zmiňuje o tomto dni takto: „Dne 15. března oslaveno na škole druhé výročí zřízení Protektorátu. Žákyně shromážděny v jedné třídě, kde řídící učitelka za přítomnosti všech členů sboru přečetla proslov, zasláný o. š. výborem v Strakoncích.“ (kronika obecné a národní školy v Horažďovicích, 1940-1953, s.10)

Prapory s říšskými symboly visely na školách minimálně následující dva dny. Oslavy na venkovských školách probíhaly ve stejném duchu, jen tyto oslavy byly o něco kratší než ty ve městě.

Na druhou stranu ve škole Kongregace školských sester de Notre Dame slavili narozeniny vůdce úplně odlišným způsobem. Vzpomenuto bylo v poslední dopolední vyučovací hodině dne 19. dubna 1940 krátkou oslavou. Následující den už nikdo neslavil. Například oslavy jakéhokoliv výročí T.G.M byly na této škole velice důležité, kdy se zde slavilo klidně i celý týden, samozřejmě v tajném režimu. Všechny oslavy českých státníků či milníků byly zakázány, povoleny byly pouze oslavy narozenin protektorátního prezidenta doc. JUDr. Emila Háchy.

V kronice břežanské školy je zmíněna i oslava 30. ledna 1933 na této škole: „V roce 1919, kdy byla založena Vůdcem Adolfem Hitlerem nacionální socialistická strana dělnická NSDAP, stála Říše na pokraji záhuby. Německo bylo tehdy právě spoutáno versailleským diktátem. Vůdce se v té době především snažil probuditi v srdcích všech Němců horoucí lásku k vlasti. Dobře věděl, že Německo stane se mocným teprve tehdy, budou-li mít všichni jeho obyvatelé možnost pracovat a budou-li za svou práci spravedlivě odměněni.“ (kronika školy v Břežanech, 1940-1949, s.nestránkováno)

6.5.2.4 Působení ideologie ve výuce

V listopadu vešel v platnost výnos o zřízení povinného vyučování německého jazyka na všech českých školách, jak uvádí kronika školy v Břežanech: „*Povinná výuka němčiny: Výnosem m. š. a n. o. ze dne 8.ledna 1941, č.1968/4 -I/1 jest zavedeno na všech školách národních povinné vyučování německému jazyku. Na základě tohoto výnosu bylo nutno vypracovati nové rozvrhy hodin a zaslati je o. š. v. ke schválení.*“ (kronika školy v Břežanech, 1940-1949, s.nestránkováno)

Celkové měly býti v každé třídě vyučovány 3 hodiny němčiny týdně. Kronika horažďovické měšťanské školy dívčí o tomto tématu hovoří následovně: „*V listopadovém čísle věstníku mšano z t. 1939 bylo uveřejněno vládní nařízení ze dne 5.října 1939, jímž se zavádí vyučování němčině na českých měšťanských školách jako povinný předmět.*“ (kronika měšťanské školy dívčí v Horažďovicích, s. 107)

Kronika břežanské obecné školy zase o tomto tématu hovoří takto: „*Výnosem m. š. a n. o. ze dne 8.ledna 1941, č.1968/4 -I/1 jest zavedeno na všech školách národních povinné vyučování německému jazyku. Na základě tohoto výnosu bylo nutno vypracovati nové rozvrhy hodin a zaslati je o. š. v. ke schválení.*“ *Celkové měly býti v každé třídě vyučovány 3 hodiny němčiny týdně.*“ (kronika školy v Břežanech, 1940-1949, s.nestránkováno)

K nastupujícímu pronikání němčiny do českých zemích lze zařadit i kurzy německého jazyka pro učitele, jak uvádí opět kronika břežanské obecné školy: „*V době od 7. do 27. července 1941 bude uspořádán kurs německého jazyka pro správce národních škol ve Strakonících v kreslírně měšťanské školy.*“ (kronika školy v Břežanech, 1940-1949, s.nestránkováno)

Se zřetelem na změnu státoprávních poměrů v ČSR byla zrušena občanská výuka a jakákoliv výchova jako samostatný učební předmět. Za těchto krutých časů se alespoň částečně vyučovalo ve venkovských školách, které měly buďto velkou kapacitu, přístup k topivu anebo byly využívány i k jiným účelům. Když tomu tak nebylo, školy byly zavřené a žáci dostávali domácí úkoly.

Německá ideologie přinesla i změnu známek: „*Při převodu pětistupňové stupnice známek v šestistupňovou odpovídá 1., 2., 3. a 4. stupeň pětistupňové stupnice 1., 2., 3. a 4. stupni stupnice šestistupňové.*“ (kronika břežanské školy, 1940-1949, s.nestránkováno)

Toto tvrzení se můžeme dočíst v břežanské školní kronice.

Velmi zásadně byla změněna i výuka dějepisu, což se dočítáme v téže kronice: „*Jelikož přeškolení českého učitelstva dějepisu není dosud skončeno a potrvá ještě delší dobu, zastavuje se nadále až do konce školního roku 1941/42 vyučování dějepisu na českých školách všeho druhu.*“ (kronika břežanské školy, 1940-1949, s.nestránkováno)

Škola základní, národní a základní školy v Horažďovicích uvádí: „*Přeškolovací kursy pro české učitelstvo obecných i hlavních škol konány o prázdninách v Sušici ve dnech 11. – 15., 17. – 21. srpna 1942, celkem 10 dní po 7 hodinách. Přednášky byly hlavně rázu dějepisného.*“ (kronika školy základní, národní a základní školy v Horažďovicích, 1940-1974, s.13)

6.5.2.5 Působení ideologie na učitelstvo

Vzhledem k sdělení, které dostal pan ministr školství a národní osvěty od p. říšského protektora, že české učitelstvo ve školách všeobecně nepůsobí Říši přátelsky. Výnosem bylo tedy nařízeno, že škola je za toto chování zodpovědná, samozřejmě tak i učitelé neněmecké národnosti, a proto bylo všechno toto učitelstvo nuceno stvrdit svým podpisem listinu, jímž vzala tento výnos na vědomí.

Kronika břežanské školy uvádí popisuje zásadní vliv ideologie: „*Písemný slib Vůdci a říšskému kancléři složiti všichni členové učitelského sboru, členové i náhradníci místní školní rady dne 9. května 1940.*“ (kronika břežanské školy, 1940-1949, s.nestránkováno)

Dále kronika uvádí, že zásadním projevem ideologie ve škole se jeví šetření o rodovém původu zaměstnanců školy: „*Na základě vl. nař. Ze dne 4.7. 1939, č. 136 Sb. z. a n. r. 1940 a ve smyslu výn. Přes čzšr. pro Čechy v Praze ze dne 5.9. 1940, č. 3320 přes. z r. 1940 byly vyzvány všechny učitelské osoby, které byly vyzvány všechny učitelské osoby, které byly dekrety školních úřadů ustanoveny ve školní službě, tj. ředitelé, ředitelky, říd. učitelé, říd. učitelky, učitelé všech kategorií, učit. Prakt., katecheti římskokatol. Náboženství, učitelky dom. Nauk atp., a učitelky soukromých i veřejných mateřských škol,*

učitelé soukromých škol národních s právem veřejnosti, aby si okamžitě opatřily následující doklady: křestní (rodný) list svůj a křestní (rodné) listy svých rodičů a prarodičů, pokud se týče ženatých/vdaných, svůj oddací list, křestní (rodný) list své manželky/manžela a křestní (rodné) listy jejích/jeho rodičů a prarodičů. Po zkontrolování okresním školním výborem ve Strakonících, byly všechny tiskoviny vráceny a byly každému učiteli vydány průkazy o nežidovském původu.“ (kronika břežanské školy, 1940-1949, s.nestránkováno)

Toto schéma lze vidět na obrázku č.36. O šetření o rodovém původu se dále zmiňuje i kronika Malého Boru.

6.5.3 Jak se proměňovaly počty žáků a učitelů ve vybraných kronikách na Horažďovicku a v Horažďovicích v závislosti na dějinných událostech v období 1939-1947?

U této otázky jsem se rozhodl, že budu vývoj počtu žáků a učitelů zkoumat samostatně.

6.5.3.1 Počty žáků

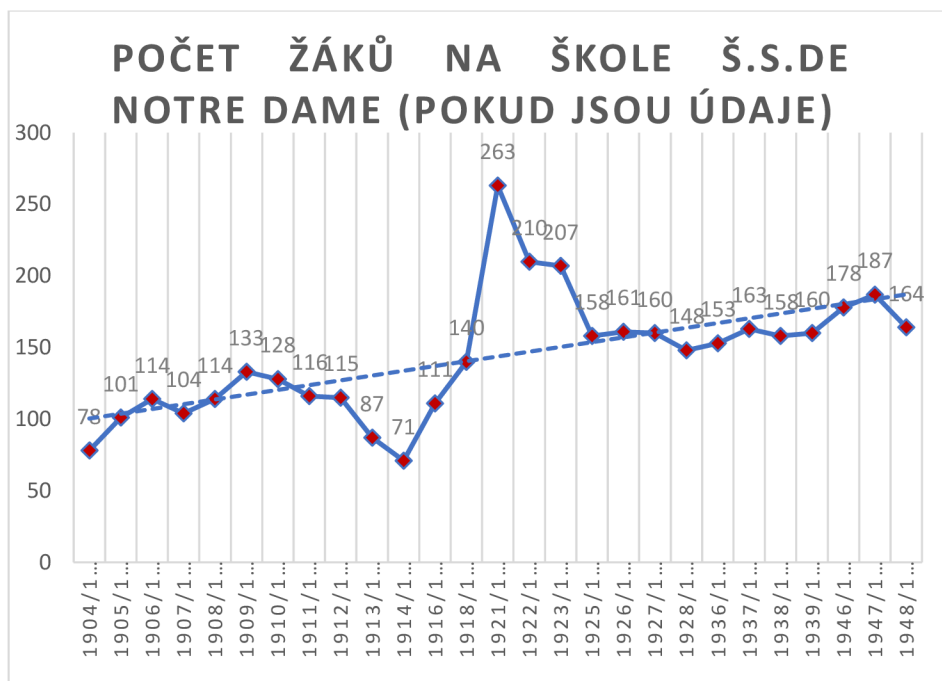
Ačkoliv jsem předpokládal, že tyto dějinné události budou mít na příbytek či úbytek žáků veliký vliv, nebylo tomu tak. K větším změnám docházelo pouze na začátku a na konci válečného období. V letech 1938/1939, kdy vzrůstalo napětí a nenávisť Němců vůči českému pohraničí a obyvatelé se z pohraničí stěhovali do vnitrozemí, v kronikách registrují zvýšení počtu žáků na jednotlivých školách. Kromě kroniky měšťanské kroniky v Horažďovicích se ale z žádné jiné podrobné informace nedozvídám. Z kroniky měšťanské kroniky v Horažďovicích cituji: *“Ve školním roce 1838/1939 byl u žactva citelný pohyb. Byly to hlavně děti rodičů, kteří museli nakvap opustiti svoje domovy zabírané cizí velmocí. Přicházeli s dětmi, které neměli ani vysvědčení, ani sešity, ani učebnice. Byli jsme šťastni, že jsme mohli všem půjčiti učebnice ze školní knihovny. Žákyně přispěly svou sbírkou šatstva, prádla a obuvi ke z mírnění bídy našich uprchlíků z pohraničí.“* Dle informací z jednotlivých kronik zůstal počet žáků v dalších letech na všech školách téměř neměnný. Ze školní kroniky Velkého Boru, Břežan a Veřechova se dočítám, že počet žáků stoupal nebo klesal maximálně o 5 žáků. Stejně tak tomu bylo na

všech školách v Horažďovicích. Pouze klesající tendenci počtu žáků zaznamenávám ze školní kroniky obce Chanovice a Malého Boru. V Chanovicích klesal počet v průměru o 10 žáků každý školní rok. Důvody poklesu ze zmiňované kroniky ale nezabývají. Kroniky v Komušíně, Slatině, Svěradicích a Pačejově počty žáků ani neuvádějí. Na konci války v roce 1945 v porovnání s rokem 1939 docházelo naopak k úbytku žáků, kdy hlavním důvodem poklesu byl odchod lidí do vylidněného pohraničí. Jak ve stručnosti uvádí kronika z Malého Boru: *„Během roku 1945/1946 odstěhovalo se několik rodin, aby osídlilo pohraničí. Tím se stalo, že stav proti začátku – 101 žáků zmenšil se na 94 žáků na konci roku.“* (kronika školy Malý Bor 1916-1948, s.nestránkováno)

Podobnou informaci se dovídám i ze školní kroniky obce Chanovice: *„Školník rok 1944-45 byl ukončen dne 19. července 1945 s 56 žáky. Jelikož se začalo ihned s osídlováním pohraničí, odstěhovalo se ze zdejší obce a přiškolených obcí několik početných rodin. Tím škole ubylo mnoho žáků. Z průměrného počtu 90 žáků na škole bylo počátkem školního roku 1945 / 1946 již jen 67 žáků.“* (Chanovice – školní kronika)

Důsledkem poklesu žáků bylo i to, že některé venkovské školy musely měnit svoje třídní rozvrstvení, např. škola v Pačejově: *„Poněvadž mnoho rodin s dětmi, zvláště z Velešic a Týřovic, se odstěhovalo do pohraničí, za odsunutě Němce, poklesl počet žáků ve školním roce 1946/1947 na 62. Proto se mění zdejší 3 třídní škola na školu dvojtřídní.“* (kronika školní Pačejov)

Ve všech ostatních kronikách je v těchto letech zaznamenán úbytek žáků, ale důvody úbytku se kroniky nezabývají. Jelikož se ve své teoretické části podrobněji zmiňuji o Kongregaci školských sester de Notre Dame v Horažďovicích, proto se i zde o jejich škole zmíním samostatně. Jak je vidět v grafu níže, ani na této škole se počet žákyň příliš neměnil.

Obrázek 28: graf

V kontextu celého sledovaného období, lze na tomto grafu (obrázek č.28) názorně vidět jev, který je k vidění skoro na všech školách v tomto období a přesně to, že při obou válečných konfliktech se křivka počtu žákyň nachází pod křivkou průměrného počtu žákyň. Na druhou stranu v období meziválečném se graf nachází velmi nad křivkou průměrného počtu žákyň. Proto kvůli nárůstu žákyň byly zřízeny nové učebny. Tento trend lze vidět na všech vybraných školách v této práci.

Počty žáků na Horažďovických školách uvádí tabulka č.2 kdy je i na těchto školách spatřován zmiňovaný fenomén popsany výše a to ten, že po roce 1945, je zaznamenán výrazný pokles žáků na těchto školách.

Tabulka 2: počet žáků v Horažďovických školách od roku 1880 – 1947 (vlastní tvorba)

	obecná dívčí škola	obecná škola chlapecká	měšťanská škola dívčí	měšťanská škola chlapecká
1880/1881	323	x	x	x
1881/1882	341	315	x	x

1882/1883	346	325	x	x
1883/1884	366	353	x	x
1884/1885	356	318	x	x
1885/1886	364	354	x	x
1886/1887	358	345	x	x
1887/1888	366	360	x	x
1888/1889	348	355	x	x
1889/1890	350	371	x	x
1890/1891	338	384	x	x
1891/1892	329	361	x	x
1892/1893	310	348	x	56
1893/1894	302	350	x	78
1894/1895	310	354	x	93
1895/1896	299	330	x	105
1896/1897	298	347	x	112
1897/1898	296	334	x	134
1898/1899	271	320	x	136
1899/1900	262	311	x	137
1900/1901	257	302	x	133
1901/1902	265	315	x	143
1902/1903	267	213	x	156
1903/1904	297	316	x	153
1904/1905	310	329	x	154
1905/1906	292	330	x	157
1906/1907	300	314	x	146

1907/1908	304	304	x	137
1908/1909	313	314	x	128
1909/1910	342	311	x	132
1910/1911	295	298	x	173
1911/1912	285	283	x	198
1912/1913	282	273	x	232
1913/1914	274	259	x	263
1914/1915	270	251	x	248
1915/1916	263	256	x	242
1916/1917	261	278	x	217
1917/1918	252	261	x	221
1918/1919	251	255	x	223
1919/1920	248	248	x	x
1920/1921	238	238	x	272
1921/1922	236	226	x	343
1922/1923	X	200	x	419
1923/1924	191	191	108	291
1924/1925	175	175	90	259
1925/1926	154	163	112	251
1926/1927	155	155	128	246
1927/1928	154	163	106	233
1928/1929	160	178	109	193
1929/1930	174	195	91	176
1930/1931	191	219	94	187
1931/1932	204	214	104	192

1932/1933	192	212	129	x
1933/1934	201	202	135	x
1934/1935	190	200	115	255
1935/1936	198	177	117	277
1936/1937	181	180	119	248
1937/1938	180	175	117	x
1938/1939	177	161	114	x
1939/1940	173	163	108	289
1940/1941	X	171	104	x
1941/1942	X	128	136	x
1942/1943	X	131	134	314
1943/1944	X	168	264	246
1944/1945	X	165	242	x
1945/1946	149	129	165	318
1946/1947	122	124	126	x
1947/1948	129	131	92	174

6.5.3.2 Počty učitelů

Vzhledem ke specializaci každého učitele a pro jejich potřebu jednotlivých škol, zůstávaly stavy učitelů po sledované období téměř neměnné. Jak se z kronik dočítám, pokud učitel školu opustil, byl téměř vždy nahrazen jiným. V předválečném i válečném období docházelo k substituci učitele za vojáka, avšak o tomto případě se zmiňuje pouze kronika obecné školy v Chanovicích: *„Jelikož v roce 1938 mnoho učitelů nastoupilo vojenskou službu k obraně vlasti, byli na místo těchto přikázáni substituti z jiných škol. Zdejší třídní učitelka Otilie Barborková byla přidělena do Dřešínska na jednotřídku, která zůstala zcela*

opuštěna. Učila tam od 30. září do 5. prosince roku 1938, kdy byl tamní učitel demobilizován.“ (kronika obecné školy Chanovice)

V ostatních případech učitelé odcházeli například z důvodu nemoci, odchodu do důchodů, či pokud na vlastní žádost odešli ze školy, např. z důvodu přestěhování do jiného města. Dalším důvodem úbytku učitelů byl i v obecném měřítku povinný učitelský kurz němčiny pro učitele. O těchto kurzech se zmiňují školní kroniky v Chanovicích, Malém a Velkém Boru. Z kroniky Velkého Boru cituji: *„Tento kurz musel absolvovat každý učitel. Když v tomto kurzu učitel neprošel dostal odklad na 6 měsíců, kdy mohli zkoušku konat znovu. Po neabsolvování zkoušky byly předěleni do jiné práce, která byla zrovna prospěšná pro stát.*

Naštěstí na naší škole prošli kurzem všichni učitelé.“ (kronika Velký Bor). V kontextu s dějinných událostí druhé světové války se o odchodu učitelů kroniky dále nezmiňují.

V období zejména po válce byl učitelů nedostatek, jak se například o těchonické škole zmiňuje břežanská školní kronika: *„Ze školy těchonické se odstěhoval řídící učitel, který byl v tomto roce na tamní škole sám. Pro nedostatek učitelských sil byla škola na čas uzavřena. Děti od 23. října navštěvovali naši školu.“ (školní kronika Chanovice)* Učitelé začali na vlastní žádost odcházet do pohraničí, či jiných škol nebo byli nuceni školu opustit, zejména kvůli propagaci nacistické ideologie. O jednom učiteli se takto zmiňuje kronika školy v Malém Boru: *„Protože dosavadní správce školy řídící učitel Cyril Brož, též zásobovací referent obce Malý Bor, velitel CPO, předseda a jednatel městské školní rady atd., nebyl pro své jednání v různých oborech veřejné správy oblíben, nebyl ani pro celoobecní odpor zařazen do revolučního národního výboru, byl zbaven všech obecních funkcí i v městské školní radě, hrozeno mu trestním stíháním a podobně, a proto odešel do pohraničí, a to do Krásné Lípy u Rumburka.“ (kronika školy Malý Bor, 1916-1948, s.nestránkováno)*

Pohyb učitelů se uklidnil až po roce 1946. Od tohoto roku se o žádné další mimořádné fluktuaci z kronik nedovídáme.

DISKUZE

Základním cílem a předpokladem praktické části mé bakalářské práce bylo především za pomoci školních a obecných kronik vybraných obcí na Horažďovicku a v samotných Horažďovicích získat odpovědi na výzkumné otázky, které jsem si v této části kladl. Odpovědi na otázku „jakým způsobem bylo zaznamenáno zřízení protektorátu“ se zaznamenané informace lišily asi nejvíce. Některé kroniky se o této události vůbec nezmiňovaly, jiné ji podávaly více dopodrobna a některé dokonce přímo citovaly zdroje, od kterých se o ni dozvěděly. Informace se lišily i formou, jakou byly psány. V některých kronikách jsou informace popsány pouze stroze, v jiných se naopak z části dozvídám i vlastní pocity autora. Právě v těchto vlastními pocity obohacených kronikách převažuje strach z nadcházejícího období. V této době ještě totiž lidé netušili, co všechno se po zřízení protektorátu změní, a tak lze vyvodit, jaký postoj k nacismu tehdy měli. Pokud se v kronikách vlastní pocity autora dozvídám, tak usuzuji, že tyto kroniky lze vnímat silně protinacisticky zaměřené, což značí i fakt, že autor i přes veškeré hrozící sankce se o této události, jakkoliv záporně zmiňuje.

Další událostí, která styl psaní kronik ovlivňovala, bylo povinné zapečetění školních kronik, které bylo nařízeno v roce 1940, čímž ale již plynule navazuji na otázku „Jak se projevovala ve vybraných kronikách na Horažďovicku a v Horažďovicích nacistická propaganda v letech 1939-1945“. V období protektorátu byl strach pod vlivem různých sankcí silně potlačen, a tak lze rozdíly spatřovat pouze v maličkostech. Od této doby se mi zdá, že byla dána jakási struktura (osnova), podle které měly být kroniky psány. Většina z nich je totiž psána velmi podobným stylem a slohem. Zde se zamýšlím i nad tím, že pokud bych měl psát pouze o tématu „nacistická ideologie“, tak bych si za stěžejní pramen pro můj výzkum školní kroniky určitě nevybral. Pro toto téma existuje mnoho dalších pramenů, jako jsou různé knihy, články, dopisy psané v té době nebo i výpovědi určitých svědků, kteří mají více dostupných informací nebo tuto dobu dokonce na vlastní pěst zažili. Jak již na začátku své práce zmiňuji, mé poděkování patří sestře S. M. Janě de N.D., se kterou jsem se osobně setkal, a s jejíž pomocí se mi podařilo prozkoumat historii kongregace školských sester de Notre Dame v Horažďovicích. Bylo mi povoleno nahlédnout do kroniky jejich školy a současně mé poznatky byly obohaceny o její cenné

komentáře. Jelikož byla kongregace školských sester silně protinacisticky orientovaná, získal jsem na základě těchto výpovědí obrovskou inspiraci pro mou práci. Jednalo se pouze o inspiraci, jelikož můj výzkum se týkal pouze kronik škol a obcí. Řádky zde psané pro mne již ale nebyly pouze holým textem. Co se týká nacistické propagandy v kronikách, zjištěné poznatky se daly předpokládat. Dozvídáme se zde sice různé informace o proniknutí ideologie, jako je například zákaz shlukování či povinné kurzy německého jazyka, ale díky skutečnosti, že kroniky musely být zapečetěny a jsou psány téměř stejnou formou, vyvěrá otázka, zda záznamy od této doby brát jako nezaujaté či jako ovlivněné ideologií. Pro porovnání bych zde rád uvedl kroniky, které byly dopisovány až po pádu protektorátu, tedy konkrétně kroniky dopisované v letech 1945–1948. V tuto dobu mohl pisatel již svobodně dýchat, zmizel veškerý strach, a tudíž není divu, že je zde nacismus vykreslen v tom pravém slova smyslu. Čtenář se zde dozvídá v podstatě stejné informace, ale podané tím stylem, že je i nezaujatému čtenáři jasné, jaké činy nacismus tenkrát napáchal. Když to tedy shrnu, tehdejší „totalita“ se na způsobu psaní kronik hodně podepsala, dokonce více než jsem i já sám předpokládal. Tehdejší propagandu jsem chtěl ještě dále porovnat s propagandou v totalitním režimu v letech 1948–1989, kdy naše země byla opět pod nadvládou jiné moci. Dalo se předpokládat, že i tento režim zanechal zde svou stopu, ale s tím rozdílem, že kroniky tehdy zapečetěny nebyly a autor se po pádu režimu k minulým rokům již nevracel. Při studii kronik v těchto letech spatřuji zásadní rozdíl v obsahu. Období komunistické éry se naopak oslavovalo, čímž chci naznačit tehdejší velký fanatismus.

Ten se v kronikách psaných v období protektorátu neobjevoval. Oslavu tohoto režimu lze možná i zdůvodnit oslavou konce světové války, jelikož na Rusko bylo tenkrát nahlíženo pouze jako na osvoboditele.

Při studii kronik jsem se dále zaměřil na otázku „Jak se proměňovaly počty žáků a učitelů ve vybraných kronikách na Horažďovicku a v Horažďovicích v závislosti na dějinných událostech v období 1939-1947?“ Zde si nebudu nalhávat, že jsem očekával trochu jiné výsledky. Při studii různých odborných publikací se dočítám, že fluktuace obyvatel byla v tomto období hodně vysoká nebo dokonce i jedna z nejvyšších ve 20. století. V průběhu války však v kronikách nespátřuji žádný velký příbytek nebo úbytek žáků a učitelů, což lze komentovat pouze tím, že v této lokalitě k častým odvodům ani jiným důvodům pro

stěhování nedocházelo. Větší pohyby žáků a učitelů jsem zaznamenal pouze na konci a na začátku války, ale rovněž i zde jsem očekával čísla trochu vyšší.

Při psaní mé práce jsem si uvědomil, že obecně téma nacistické ideologie je velmi obsáhlé a lze o něm referovat mnohem více, už jen, když se zamyslím, že mé téma jsem musel přizpůsobit omezenému počtu stran. Proto věřím, že se i další autoři nechají inspirovat a přispějí tak tomu, aby toto téma nikdy neupadlo v zapomnění.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem si kladl za úkol prozkoumat historii školství na Horažďovicku v letech 1845-1947 a v praktické části se více do hloubky zaměřit na nacistickou ideologii a zodpovědět na mnou kladené výzkumné otázky, které se týkaly zejména školních, ale i obecních kronik.

V první části jsem se věnoval teoretickému výkladu, historickému vývoji a zejména důležitým mezníkům ve školství v tomto období. Nejprve jsem stručně nastínil historii Horažďovic, poté jsem se snažil obsáhnout důležité převraty v tomto období, které se týkaly právě školství. Mezi tyto převraty můžeme zahrnout například vliv revoluce roku 1848 na školství, vliv obou světových válek a nástup nacistické moci v Československu. V práci nechybí ani zmínka o tom, jak se církev v 19. století snažila obnovit svůj vliv na školství a také zmínka o vydání Hasnerova zákona, který byl na pár výjimek platný až do roku 1938. V práci se dále zabývám dalšími zákony, které ale byly převzaty z doby Rakouska-Uherska, a tudíž od kterých se školství očekávaných změn na zlepšení nedočkal, proto se dále zmiňuji i o vydání Malého školského zákona v roce 1922, jenž se snažil primární školství na tomto území sjednotit. V další kapitole jsem popsal vznik a historii jednotlivých venkovských škol na Horažďovicku a škol v Horažďovicích, jejichž školní kroniky se poté staly předmětem mého zkoumání. Nemalá zmínka je věnována ale i Kongregaci školských sester, která v mé práci zastávala zásadní roli.

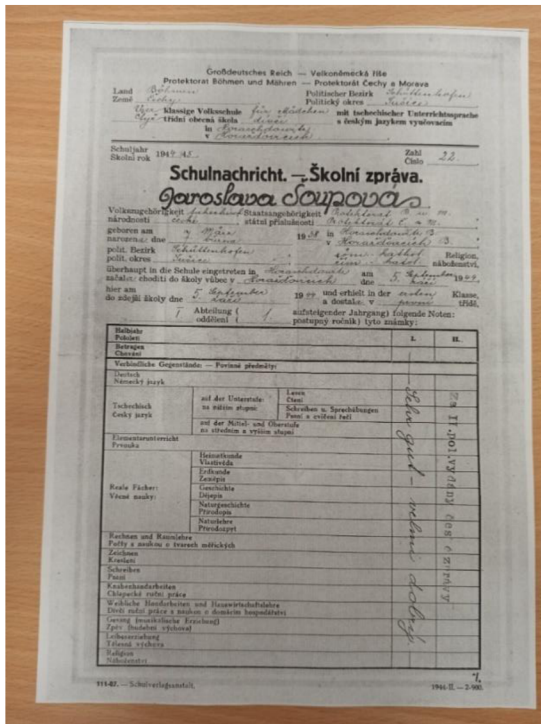
Stěžejní část mé bakalářské práce se zabývá obdobím v letech 1938-1947, které je spjato hlavně s příchodem okupantů a přibýváním restrikcí, které měly primárně za úkol vychovat žáka ke germanizaci a poslušnosti k dané politické ideologii. Na základě této nacistické ideologie jsem si stanovil tři výzkumné otázky týkající se protektorátu Čechy a Morava, úbytku a přírůstku dětí na školách a samotnému projevu nacistické ideologie. Hlavním cílem bylo zjistit, jak informace v tomto období zaznamenávaly jednotlivé kroniky. Výsledky zkoumání nebyly většinou moc překvapující, jelikož se mi při výzkumu potvrdila má predikce a to taková, že obsahy kronik byly až na jednu výrazně nacisticky ovlivněny, což dokládá fakt, že tyto kroniky měly víceméně podobnou strukturu a jejich obsah se zaměřuje více na německé dění, a to spíše v pozitivním smýšlení. Utlačování našeho národa zde bylo obsaženo pouze v pár řádcích, čímž se projevil strach z následků,

které by způsobilo negativní úsudky o pravém smýšlení českých a posléze i československých občanů. Pravé smýšlení se objevilo pouze v kronice školy Kongregace školských sester, kde většinu odkazů z kroniky přímo cituji. Silná nenávist proti nacismu se v kronikách projevila až zpětně po roce 1945, kdy situace již nebránila psát o věcech, jak ve skutečnosti byly. Školy těmito informacemi své kroniky buď jen obohacovaly anebo dopisovaly veškeré události z let, kdy musely být tyto kroniky povinně zapečetěny. Jediným překvapením při mém výzkumu byl fakt týkající se nárůstu či úbytku žáků v mnou prezentovaných školách. Ačkoliv jsem předpokládal větší kolísání, tyto výkyvy se projevily pouze na začátku a na konci druhé světové války, což dokazuje tabulka a graf, které jsem v textu uvedl.

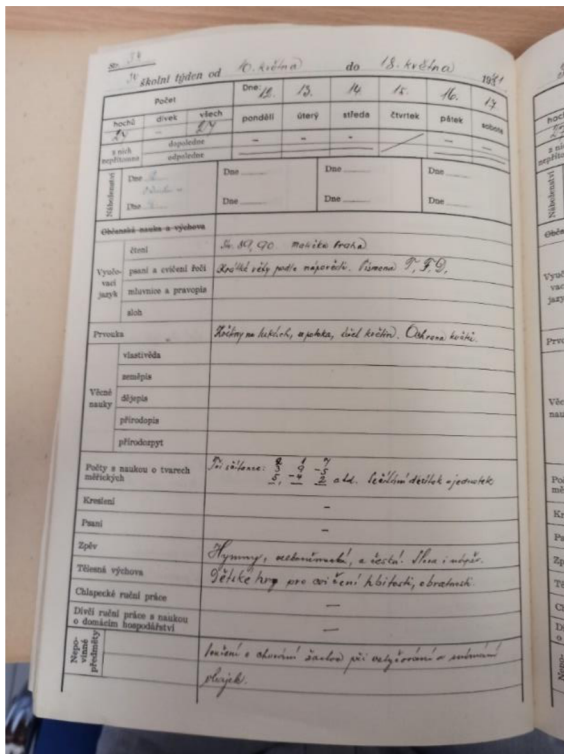
Ačkoliv zapečetění kronik a tehdejší režim bránily projevu pravého smýšlení, nezabránily však úplnému úhynu myšlenek lidí spjatých s těmito kronikami, čímž se právě vyznačuje proniknutí jakékoliv ideologie a čímž bylo zároveň zodpovězeno na hlavní výzkumnou otázku.

Věřím, že tato práce pomohla čtenáři více proniknout do tehdejšího školství, které ideologie nacismu velmi ovlivnila a že dále pomůže při dalších výzkumech, které se budou zabývat historií Horažďovic a jeho okolí v podobném tématu.

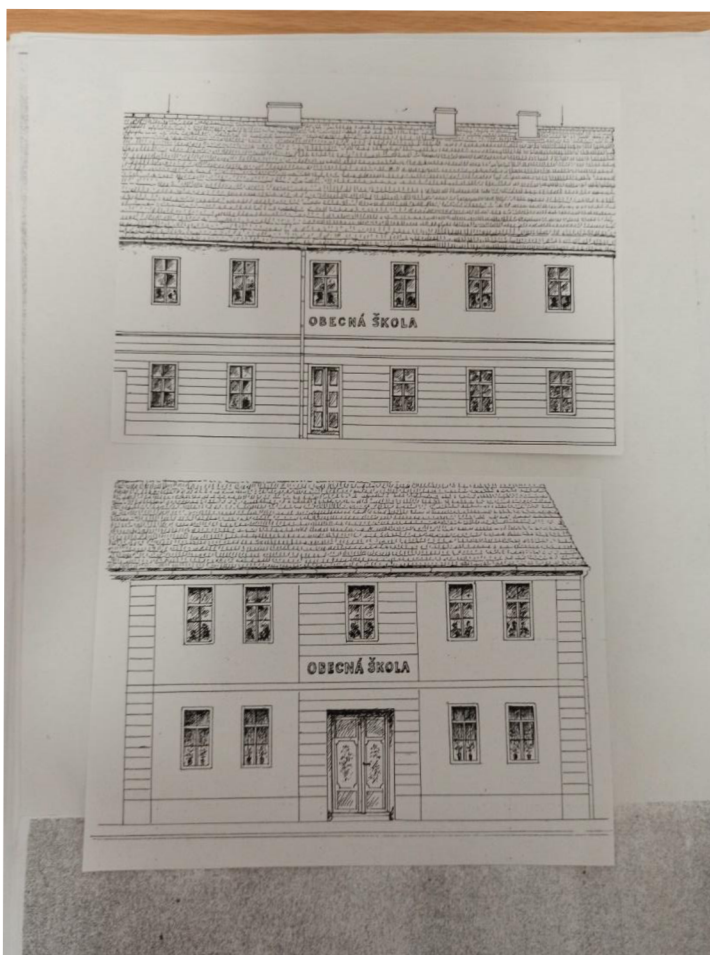
OBRÁZKY

Obrázek 29: ukázka vysvědčení z roku 1944

Obrázek 30: zázpis ve třídnici

Obrázek 31: nákresy obecné školy v Horažďovicích

Obrázek 32: škola z roku 1928

Obrázek 33: náčrt podoby měšťanské školy

Království české, Číslo 16
 Státní okres *Novobrančický*

VYSVĚDČENÍ.

Václav Jedlička, narozený dne *19. srpna 1892.*
 v *na Jívíně* v *úřadě*, náboženství *Katolobohéma*
 tak dobře vstý chlapecké školy měšťanské v *Novobranči*
 dostává tímto za první pololetí školního roku 1907. známky tyto:

Mravy: *uspokojivě*
 Písemn.: *dobře*

V jednotlivých předmětech učebných:

Předmět	Prospěch
Náboženství	<i>dobře</i>
Jazyk vybraný	<i>dobře</i>
Zempis	<i>dobře</i>
Dějepis	<i>dobře</i>
Přírodopis	<i>dobře</i>
Přírodopis	<i>dobře</i>
Práce	<i>dobře</i>
Měřiční a rýsování	<i>dobře</i>
Kreslení	<i>dobře</i>
Krasopis	<i>dobře</i>
Čtení	<i>dobře</i>
Tělocvič	<i>dobře</i>
Předmět nepovinný	<i>Jazyk německý (v. učebn.) dobře</i>

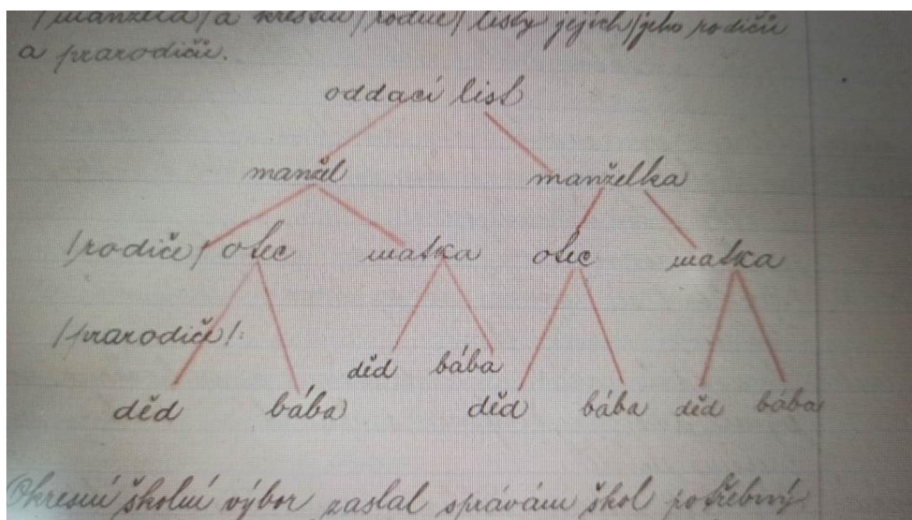
Vnější úprava písemných prací: *středně*
 Počet zameškaných půldnů učebných: omluvených *11*, neomluvených *0*
2. listopadu dne *7. října* 1907.

[Signature] *[Signature]*
Titulky pro školy náboženské, Vácné I. — Cena knize 20. — C. k. Státní tiskárna v Praze.

Obrázek 34: vysvědčení z roku 1907

Obrázek 35: procházka děvčat s kočárky

Obrázek 36: kontrola nežidovského původu

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Školský systém v R-U po roce 1869	7
Obrázek 2: fotografie školy v Břežanech ze zkoumaného období.....	13
Obrázek 3: školní budova v Břežanech dnes	13
Obrázek 4: fotografie školy v Komušíně ze zkoumaného období	14
Obrázek 5: školní budova v Komušíně dnes	14
Obrázek 6: fotografie školy ve Veřejchově ze zkoumaného období	15
Obrázek 7: školní budova ve Veřejchově dnes	15
Obrázek 8: fotografie školy ve Slatině ze zkoumaného období	17
Obrázek 9: školní budova ve Slatině dnes	17
Obrázek 10: fotografie školy v Malém Boru ze zkoumaného období	19
Obrázek 11: školní budova v Malém Boru dnes	19
Obrázek 12: náčrtek školy ve Velkém Boru z roku 1880	20
Obrázek 13: budova, která stojí dnes tam, kde stála v minulosti škola ve Velkém Boru ²¹	
Obrázek 14: fotografie školy ve Svěradicích z roku 1931	22
Obrázek 15: školní budova ve Svěradicích dnes	22
Obrázek 16: fotografie školy v Pačejově ze zkoumaného období.....	23
Obrázek 17: školní budova v Pačejově dnes.....	23
Obrázek 18: náčrtek školy v Chanovicích.....	24
Obrázek 19: zámek v Chanovicích, ve kterém se nachází školní budova v Chanovicích dnes.....	24
Obrázek 20: plánec obecných škol z roku 1845 v Ševčíkově ulici	26
Obrázek 21: polévková akce 1935 (zdroj: kronika ZŠ Komenského)	31

Obrázek 22: ukázka americké provincie	34
Obrázek 23: obydlí sester v misijní stanici v Americe	34
Obrázek 24: fotografie s rudými indiány	35
Obrázek 25: vítání presidenta Beneše u kostela	42
Obrázek 26: vítání presidenta Beneše na nádraží	43
Obrázek 27: prezident Beneš se svojí sestřenicí s. M. Desponsatou Palátovou	43
Obrázek 28: graf.....	58
Obrázek 29: ukázka vysvědčení z roku 1944	68
Obrázek 30: zápis ve třídnicí	68
Obrázek 31: nákresy obecné školy v Horažďovicích	69
Obrázek 32: škola z roku 1928	69
Obrázek 33: náčrt podoby měšťanské školy	70
Obrázek 34: vysvědčení z roku 1907	70
Obrázek 35: procházka děvčat s kočárky.....	71
Obrázek 36: kontrola nežidovského původu	71

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: počet žákyň ve škole školských sester z Kongregace de Notre Dame v Horažďovicích (vlastní tvorba)	38
Tabulka 2: počet žáků v Horažďovických školách od roku 1880 – 1947 (vlastní tvorba).....	58

KNIŽNÍ ZDROJE

Beran, J. (1931). Gabriel Schneider. Zakladatel Kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame v Čechách. I. Horažďovice: Kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame.

Blatný, L., & Juva, V. (1996). *Kapitoly z dějin pedagogiky*. Brno: Vydavatelství MU.

Flögel, J. (1933). Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře. Nakladatelství VI. Orel v Praze.

Hledíková, Z. (2005). Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost (2nd ed.). NLN.

Hořejší, J. (2015). Školy v Horažďovicích v letech 1845 a 1895. Horažďovice: Základní škola Komenského Horažďovice.

Jakšičová, D. (2012). Dcery své doby? Školské sestry v českých zemích v letech 1851-1938 (1950). První díl. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.

Jakšičová, D. (2012). Dcery své doby? Školské sestry v českých zemích v letech 1851-1938 (1950). Druhý díl. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.

Kasper, T., & Kasperová D. (2008). *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada.

Koukal, E. (1971). *Z dějin českého školství 1918-1945*. SPN, rozmn. MTZ 19, Opava.

Michalec, M. (2017). *Zaniklé venkovské školy Plzeňského kraje*. Beroun: Machart.

Němec, K. (1936). Dějiny města Horažďovic. Horažďovice: Okrašlovací spolek.

Polc, J. V. (1995). Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce. Praha: Katolická teologická fakulta UK.

Przywara, E. (1917). Eucharistie a práce. Herder.

Smitka, J. (2005). Slatina. Historie obce. 100 let sboru dobrovolných hasičů. Nakladatelství Arkáda, Klatovy.

Somr, M. (1987). Dějiny školství a pedagogiky, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Šimon, E. (1990). Horažďovice: proměny města 1292-1992. Horažďovice: Městské kulturní středisko.

Štverák, V. (1983). *Stručné dějiny pedagogiky: vysokoškolská příručka pro studenty vysokých škol připravujících učitele*. Praha: SPN, Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

Švecová, D. (2000). Kongregace Školských sester de Notre Dame v Horažďovicích. In: *Tvář města*. Horažďovice: Městský úřad.

Vališová, A., & Kasíková, H. (2007). *Pedagogika pro učitele. Školský systém v českých zemích*. 1 vyd. Praha, Grada Publishing, a.s..

ARCHIVNÍ PRAMENY

Almanach ke 120. výročí ZŠ Komenského v Horažďovicích.

Kronika školy ZŠ Komenského Horažďovice.

Kronika obecné chlapecké školy 1877-1949

Kronika měšťanské chlapecké školy 1892-1940

Kronika obecné dívčí školy 1872-1924

Kronika obecné dívčí školy 1924-1940

Kronika měšťanské dívčí školy 1940-1974

Kronika města Horažďovice 1914-1919

Kronika města Horažďovice 1919-1927

Kronika obecné školy Břežany 1893–1940

kronice obce Komušín 1924-1994

Kroniky obecné školy Veřechov 1937-1940

Kronika obecné školy Malý Bor 1880-1916

Kronika školy Malý Bor 1916-1948

Kronika obecné školy Velký Bor 1878-1937

Kronika obce Svěradice 1925-1988

Kronika obecné a národní školy v Pačejově 1880-1953

Kronika školských sester de Notre Dame v Horažďovicích 1904-1949

Městské muzeum Horažďovice-D 142 dívčí měšťanská škola veřejná

INTERNETOVÉ ZDROJE

ZŠ a MŠ Chanovice. (2011). Základní škola a mateřská škola Chanovice. Historie školy.

(<https://www.skolachanovice.cz/cs/zakladni-skola/historie-skoly/>)

Řeholnice.cz. (<https://www.rehole.cz/cs/skolstvi-a-vychova>)

Český rozhlas. (1997-2023). Metla vyhání děti z pekla. 'Velký říšský zákon před 150 lety vedl ke konci tělesných trestů ve školách. (https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/skolstvi-150-let-osmilet-a-skolni-dochazka-telesne-tresty_1905140855_ako)

STUDENTSKÉ PRÁCE

Hišmanová, H. (2016). Z dějin Základní školy Komenského Horažďovice [Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni]. Západočeská univerzita v Plzni.

Chmelík, L. (2009/2010). Vývoj školské správy na našem území [Bakalářská práce, Právnická fakulta Masarykovy univerzity]. Masarykova univerzita.

Krejčí, R. (1986). Dějiny školství v Horažďovicích. [Diplomová práce, Pedagogická fakulta Západočeské univerzity]. Západočeská univerzita v Plzni.

Vaněk, R. (2011). Kongregace Školských sester de Notre Dame a Horažďovice. [Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni Fakulta filozofická]. Západočeská univerzita v Plzni.

ZÁKONY

Zákon č. 48/1868 §. 2. Sb., zákon, jímžto se vydávají základní pravidla o postavení školy k církvi (1868).

(<https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>)

Zákon č. 48/1868 §. 4. Sb., zákon, jímžto se vydávají základní pravidla o postavení školy k církvi (1868).

(<https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>)

Zákon č. 53/1883 §. 3. Sb., zákon, daný dne 2. května 1883, kterýmž se mění některá ustanovení zákona ze dne 14. května 1869 (Z. Ř. č. 62.)

(<https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>)